

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

OLOMOUC 2011

BLANKA HRUBÁ

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Ústav pedagogiky a sociálních studií

BLANKA HRUBÁ

VI. ročník – kombinovaná forma

Obor: Pedagogika-správní činnost

VYBRANÉ INTERVENCE STATUTÁRNÍHO MĚSTA PŘEROVA
V OBLASTI PREVENCE SOCIÁLNÍHO VYLOUČENÍ RODIN
S DĚTMI

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Dagmar Pitnerová, Ph.D.

OLOMOUC 2011

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 8. dubna 2011

Děkuji Mgr. Dagmar Pitnerové, Ph.D. za odborné vedení diplomové práce.

ÚVOD

1	RODINA.....	10
1.1	Vymezení termínu	10
1.2	Funkce rodiny a jejich historický vývoj.....	12
1.3	Typologie rodin	14
1.4	Znaky současné rodiny.....	17
1.5	Dysfunkční rodiny.....	19
2	RODINY OHROŽENÉ SOCIÁLNÍM VYLOUČENÍM.....	21
2.1	Neúplná rodina.....	21
2.2	Rodina s nezaměstnaným rodičem.....	24
2.3	Rodina s členem zdravotně znevýhodněným.....	26
2.3.1	Rodina se zdravotně znevýhodněným dítětem.....	28
2.3.2	Rodina s dospělým členem zdravotně postiženým.....	30
2.4	Alkohol v rodině.....	31
2.5	Romská rodina.....	33
2.5.1	Původ Romů.....	35
3	SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ A PRINCIPY ŘEŠENÍ.....	38
3.1	Sociální vyloučení.....	38
3.2	Znaky sociálního vyloučení.....	40
3.3	Principy pomoci.....	42
3.4	Vybrané metody sociální práce.....	44
4	PREVENCE SOCIÁLNÍHO VYLOUČENÍ RODINY S DĚTMI V PŘEROVĚ.....	48
4.1	Primární preventivní program	49
4.2	Terénní sociální práce.....	50
4.3	Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb pro období let 2007-2010.....	52
4.3.1	Demografické ukazatele.....	54
4.4	Vybrané nestátní neziskové organizace v Přerově	55

5. VÝCHOVNĚ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO DĚTI ZE SOCIOKOLTURNĚ ZNEVÝHODŇUJÍCÍHO PROSTŘEDÍ.....	61
5.1 Popis projektu.....	62
5.2 Kazuistika rodiny „A“	67
5.3 Kazuistika rodiny „B“	70
5.4 Kazuistika rodiny „C“	72
5.5 Kazuistika rodiny „D“	74
5.6 Kazuistika rodiny „E“	77
5.7 Hodnocení projektu	79
ZÁVĚR	80
SUMMARY	82
SEZNAM ODBORNÉ LITERATURY A JINÝCH ZDROJŮ	83
SEZNAM PŘÍLOH	88
PŘÍLOHY	89
ANOTACE	

Seznam tabulek**strana**

Tabulka 1 Přehled výchovně vzdělávacích akcí v roce 2003.....	63
Tabulka 2 Přehled výchovně vzdělávacích akcí v roce 2004.....	64
Tabulka 3 Přehled výchovně vzdělávacích akcí v roce 2005.....	64
Tabulka 4 Přehled výchovně vzdělávacích akcí v roce 2006.....	65
Tabulka 5 Přehled výchovně vzdělávacích akcí v roce 2007.....	65
Tabulka 6 Přehled výchovně vzdělávacích akcí v roce 2008.....	66
Tabulka 7 Přehled výchovně vzdělávacích akcí v roce 2009.....	66
Tabulka 8 Přehled výchovně vzdělávacích akcí v roce 2010.....	67

ÚVOD

„Člověk prý vynalezl rodinu, když zjistil, že nikomu se nedá věřit. Je to už velmi dávno, ale od té doby nikdo nic lepšího nevymyslel – ani postmoderní doba ne. Rodina je ideální krabičkou poslední záchrany, když přijdou těžké časy“.¹

Problematiku rodin ohrožených sociálním vyloučením jsem si jako téma diplomové práce zvolila z důvodu, že sociální vyloučení je závažným společenským problémem současné postmoderní doby, který může mít různé příčiny a důsledky. Rodina jako nejpřirozenější sociální skupina společně s vývojem společnosti výrazně změnila svou podobu. Výraznou změnu můžeme pozorovat v odklonu od vícegenerační rodiny k dnes běžnému typu - nukleární rodině. Důležitým cílem v původní rodině bylo porodit děti, zachovat rod a tím i majetek. Emocionální funkce rodiny nebyla tak důležitá jako je dnes, kdy láska a porozumění jsou základním předpokladem pro vznik vzájemného soužití. Nejvýraznějším znakem současné rodiny je odklon od tradičních rolí muže a ženy a jejich zrovnoprávnění. Můžeme také ve velké míře pozorovat alternativní partnerské soužití nebo zvýšené procento rozvádějících se manželství, jehož příčinu můžeme hledat v touze po svobodě, zvyšování kvalifikace související s profesním růstem, nedostatku tolerance a zájmu o druhé. S rostoucím počtem rozpadajících se rodin se přímou úměrou zvyšuje počet rodin, které jsou ohrožené sociálním vyloučením. Na problematiku sociálního vyloučení rodin má velký vliv také skutečnost, že v současném politickém prostředí se rodinná politika vydává cestou restriktivních opatření v oblasti sociálních dávek a služeb pro rodiny.

Cílem diplomové práce je zmonitorování intervencí statutárního města Přerova zaměřených na prevenci sociálního vyloučení rodin s dětmi v Přerově, analýza kvalitativních změn v oblasti postojové u vybraných rodin dlouhodobě zařazených do Výchovně vzdělávacího programu pro děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí a zhodnocení efektivity daného programu.

Sociální vyloučení je odborníky charakterizováno jako znevýhodnění některých jednotlivců nebo skupin v přístupu ke zdrojům a možnostem společnosti. Tento nerovný

¹ MOŽNÝ, I. *Česká společnost : nejdůležitější data o kvalitě našeho života*. 1. vyd. Praha : Portál, 2002, s. 25.

přístup je zřetelný zejména v oblasti zaměstnanosti, bydlení, vzdělání a zdraví. Neopomenutelným faktem je skutečnost, že sociální vyloučení je úzce spjato s chudobou, tedy situací, kdy jedinec nebo rodina uspokojují své sociální potřeby na výrazně nižší úrovni, než je průměrná úroveň v dané společnosti

V teoretické části diplomové práce jsou přiblíženy rodiny, které se v důsledku sociální události, ať už rozpadem manželství, smrtí živitele, ztrátou zaměstnání nebo v důsledku dlouhodobé nemoci či invalidity, mohou ocitnout na hranici chudoby až sociálního vyloučení. Blíže jsou přiblíženy rodiny neúplné, rodiny se členem zdravotně postiženým, rodiny s nezaměstnaným rodičem, rodiny s alkoholovou závislostí a romské rodiny.

V empirické části je v rámci kvalitativního výzkumu prostřednictvím metod pozorování, rozhovoru, kazuistik a studia spisové dokumentace popsána činnost statutárního města Přerova v oblasti prevence sociálního vyloučení rodin s dětmi. Je přiblížen Primární preventivní program, jeho poslání a činnost. Dále je popsána činnost oddělení sociální prevence Odboru sociálních služeb a zdravotnictví Magistrátu města Přerova, které se v rámci projektu *Výchovně vzdělávací program pro děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí* a sociální služby *Terénní sociální služba* věnuje eliminaci sociálního vyloučení rodin s dětmi. Na základě kazuistik konkrétních rodin, které jsou z důvodu svého sociálního selhávání do projektu zapojeny, jsou předloženy pozitivní změny v životech dotčených rodin. Statutární město Přerov poskytuje každoročně ze svého rozpočtu finanční prostředky v rámci přímého financování organizacím, které poskytují základní sociální služby pro občany města Přerova. Dále v rámci grantového programu poskytuje finanční prostředky nestátním neziskovým organizacím, které poskytují sociální a sociálně zdravotní služby pro občany města Přerova. V empirické části diplomové práce jsou proto představeny významné organizace, které jsou podporovány v rámci přímého financování z rozpočtu města a v rámci Grantového programu města Přerova a jejichž činnost je zaměřena na eliminaci sociálního vyloučení rodin s dětmi.

1 RODINA

*„Rodina může být místem, kde člověk najde lásku, porozumění a podporu, i když všechno ostatní zklame“.*²

Rodinu můžeme obecně charakterizovat jako specifickou a nejpřirozenější sociální skupinu, která plní velmi důležité navzájem se doplňující funkce. Fungující rodina v jakémkoli sociokulturním systému dává svým členům pocit jistoty a bezpečí, pocit domova v kruhu svých nejbližších. Nenahraditelnou funkcí rodiny je emocionální prostředí, které rodina vytváří. Svým členům poskytuje péči a ochranu, umožňuje tělesný, duševní a duchovní rozvoj. Rodina je také důležitým socializačním činitelem. Jedinci zprostředkovává celospolečensky platný soubor hodnot a norem a zároveň u něj buduje čistě rodinný hodnotově-normativní rámec.³ V průběhu socializačního procesu se dítě nápodobou učí interpersonálním vztahům, osvojuje si různé sociální role a buduje si tak svůj vlastní kulturní a sociální kapitál.

*"Rodina je prvním a dosti závazným modelem společnosti, s jakým se dítě setkává. Předurčuje jeho osobní vývoj, jeho vztahy k jiným skupinám lidí. Rodina dítě orientuje na určité hodnoty, vystavuje ho určitým konfliktům, poskytuje mu určitý typ podpory. Tímto způsobem osobitě zabarvuje to nejpodstatnější, co dítěti předává - sociální dovednosti, bez kterých se ono v dospělosti neobejde".*⁴ Velkým ohrožením pro děti i ostatní členy rodiny je, pokud funkce rodiny nejsou naplňovány nebo začnou selhávat. Příčin tohoto selhávání může být nespočet, ale dopady mohou být ve svém důsledku až destruktivní.

1.1 Vymezení termínu rodina z pohledu různých společenských disciplín

Nalézt jednu odpovídající definici termínu rodina je velmi obtížné, protože se jedná o pojem multidisciplinární, prolínající se více vědními disciplínami, které pracují s různým pojmoslovím a metodologií. **Biologické vymezení** je založeno na reprodukčním chování, přičemž základem jsou biologické procesy, jako je zrod člověka,

² SATIROVÁ, V. *Kniha o rodině*. Praha : Práh, 2006, s. 22.

³ REICHEL, J. *Kapitoly systematické sociologie*. Praha : EUROLEX BOHEMIA, 2004, s. 199..

⁴ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. vyd. Praha: Portál, 1997, s.30.

dosažení dospělosti a smrt. *"Hlavní úlohou rodiny je pomocí obecně sdílených vzorců zajišťovat rození dětí a péči o ně v období nesoběstačnosti".*⁵ Z hlediska biologicko-reprodukčního se rodinou zabývá demografie. V systému sociálního zabezpečení České republiky se podle platných zákonů užívá pojmu *společně posuzované osoby*, za které se považuje soužití rodičů a nezaopatřených dětí, soužití společně hospodařících a společně bydlících manželů či partnerů s dítětem nebo dětmi, nebo jednoho z rodičů s dítětem nebo dětmi. Úmluva o právech dítěte deklaruje rodinu jako základní jednotku společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů a zejména dětí, která musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla plnit svou úlohu.

Psychologické pojetí zdůrazňuje aspekt rodinných vztahů. Obecně můžeme říci, že čerpá ze studia vztahů mezi jedincem a rodinou. Rodinný systém chápeme jako celek a zároveň jako soubor vztahů mezi jednotlivci. Velký důraz je kladen na komunikaci v rodině a vzájemné vztahy. Sobotková popisuje rodinu jako systém, jehož podstatnou charakteristikou je míra její otevřenosti a uzavřenosti. *„V uzavřenějším systému se sice může někdo cítit bezpečněji, ale časem se tyto rodiny stávají rigidními, nejsou schopné reagovat přiměřeně na změny a neumožňují rozvoj svých členů. Snižuje se schopnost snášet stres, také kvůli nedostatku kontaktu s okolím až izolaci - rodina nemá dostatečnou podpůrnou síť a je zranitelnější v krizích. Otevřené systémy jsou adaptabilnější, schopné přijímat nové zkušenosti, měnit ty vzorce, které se ukážou jako nefunkční či nevhodné. Protože funguje výměna informací s okolím, bývá dobrá podpůrná síť, která umožní kompenzovat dočasné slabosti ve fungování rodiny".*⁶

Sociologické pojetí vymezuje rodinu jako sociální instituci. Velký sociologický slovník definuje rodinu obecně jako *"nejdůležitější spol. skupinu a instituce, která je zákl. článkem soc. struktury a zákl. ekon. jednotkou a jejímiž hlavními funkcemi je reprodukce trvání lidského biol. druhu a výchova, resp. socializace potomstva, ale i přenos kult. vzorců a zachování kontinuity kult. vývoje".*⁷

⁵ MAŘÍKOVÁ, H. aj. *Demografie (nejen) pro demografy*. 2. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1998, s.43.

⁶ SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001, s.25.

⁷ *Velký sociologický slovník*. 2., P-Ž. Praha : Karolinum, 1996.

Geist definuje rodinu jako *"institucionalizovaný útvar nejméně tří osob, z něhož část členů je vzájemně spojená pokrevním nebo adoptivním, sociálním vztahem rodič-dítě, druhá část vztahem matka-otec, třetí část, která se vždy nutně nemusí objevovat, vztahem pokrevním nebo adoptivním, sourozenectvím, všichni vztahem příbuzenství sociálně sankcionovaném více méně trvalém sociálním vztahu"*.⁸ Matoušek definuje termín rodina z pohledu sociální práce v užším, tradičnějším pojetí *„jako skupinu lidí spojenou pouty pokrevního příbuzenství nebo právních svazků (sňatek, adopce)"*. V širším pojetí za rodinu považuje i skupinu lidí, která se jako rodina *"deklaruje na základě vzájemné náklonnosti"*. Jejimi hlavními soudobými funkcemi jsou výchova dětí a emocionální podpora.⁹

Z výše uvedených definic je opravdu těžké najít jedinou plně vystihující, ale v nejširším slova smyslu můžeme říci, že rodina je jakousi sítí vzájemných vztahů založených na pokrevních poutech spojená prvky společenskými, kulturními, ekonomickými. Pro dítě by měla být hlavně emocionálním zázemím a základnou pro budoucí postavení ve společnosti, protože v rodině přebírá vzorce chování a hodnotový systém. Pro fungování rodiny není vůbec podstatné, zda vznikla na základě uzavření manželství nebo je tvořena alternativním rodinným soužitím. Důležitým faktorem je vzájemná interakce, nenahraditelný pocit lásky, pochopení, ochrany a bezpečí. Dobře fungující rodina podporuje své členy po stránce hmotné i nehmotné a umožňuje jim tělesnou, duševní a duchovní existenci.

1.2 Funkce rodiny a jejich historický vývoj

„Každá rodina má svou vlastní vůni a každá v nějaké míře respektuje obecně závazná pravidla fungování společnosti“¹⁰.

Hlavní funkcí rodiny podle českého právního řádu je manželské soužití, založení rodiny a výchova dětí. Vedle biologické funkce je nesmírně významná také její funkce socializační. Rodina je prvním sociálním prostředím, se kterým se dítě ztotožňuje, ve kterém se postupně formuje, připravuje se na život ve společnosti, osvojuje si příslušné

⁸ GEIST, B. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria, 1992, s.344.

⁹ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 1.vyd. Praha: Portál, 2003, s.187.

¹⁰ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha : Sociologické nakladatelství, 1997, s. 8.

vzorce chování a společenské hodnoty. Zdravá rodina poskytuje dítěti možnost si úspěšně osvojit potřebné sociální kompetence, které jsou nepostradatelné pro úspěšnou integraci do společnosti. Emocionální angažovanost rodičů, zázemí domova a ochrana jsou atributy, které jiná společenská instituce nenahradí.

Havlík a Koťa zdůrazňují, že rodina je nejen skupinou, ale i institucí, která zabezpečuje pro jedince i společnost nezákladnější funkce, které zprostředkuje jedinci i celku společnosti. Vymezují čtyři sociální funkce, které současná rodina plní:

1. *Biologická a reprodukční funkce (včetně funkce ochranné).*
2. *Emocionální funkce a tvorba domova.*
3. *Ekonomická funkce.*
4. *Socializační a výchovná funkce.*

U **funkce biologické a reprodukční** poukazují autoři na 60. léta 20. století, kdy vlivem rozvoje antikoncepce došlo k oddělení sexuality od manželského svazku a sex tak byl zbaven "*fatálního následku těhotenství*". Novou legitimitu získala předmanželská sexualita. Dalším prvkem u této funkce je odkládání sňatků do vyššího věku, rostoucí počet dětí narozených mimo manželství, pokles porodnosti. Dále však tvrdí, že i přes všechny změny v reprodukčním chování si rodina udržela pozici společensky schváleného vzorce sexuálního chování.¹¹ **Funkce emocionální** je velmi významná v dnešní době. V minulosti však nepatřila k nejzásadnějším, protože proces založení rodiny, péče o dítě a celkové vztahy v rodině se neopírali tolik o emoční základy. Postupem času ale tato funkce získávala na důležitosti ve smyslu sympatií a přitažlivosti při výběru partnera. Také pozice dětí se výrazně změnily, a to na pozici opečovávaného, dítě se stalo objektem lásky a ochrany ze strany rodičů.

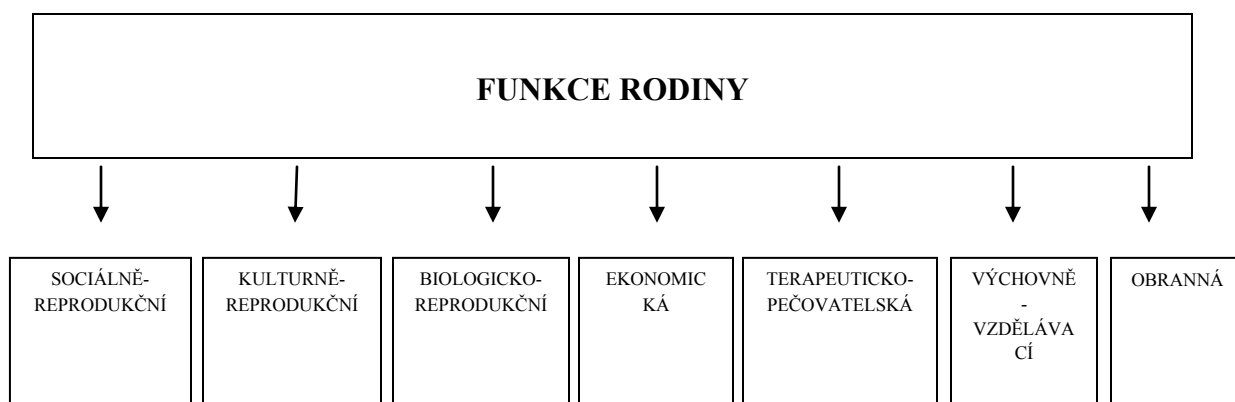
Podle Pernerové začalo docházet k emocionalizaci rodinných vztahů v době romantismu, kdy se stále častěji oddělovalo bydlení od místa výkonu práce, a tím docházelo k většímu rodinnému soukromí.¹² **Ekonomická funkce** patřila po staletí k nejvýznamnějším. Rozšířená rodina byla samostatně hospodařící jednotkou, ve které

¹¹ HAVLÍK, R.-KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. 1.vyd. Praha: Portál, 2002, s. 67-73.

¹² PERNER, R.A., *Tabu v rodinné komunikaci. O čem se v rodinách nemluví, ač by to bylo užitečné*. Praha : Portál, 2000, s. 17.

se angažovali všichni členové rodiny, včetně dětí. Tyto rodiny se také samy staraly o své neproduktivní členy rodiny - nemocné, děti či staré nebo umírající. Tato funkce se výrazně transformovala společně s industrializací, kdy byla zrušena hospodářství a muži a ženy začali pracovat v továrnách. V dnešní době je proces získávání hmotných statků přenesen mimo rodinu. Za nejvýznamnější funkci rodiny považují Havlík a Kořa **socializační funkci**. Z pohledu jejího vývoje poukazují na převzetí výchovné a vzdělávací funkce školou, mimoškolními zařízeními a médii.¹³

Reichel pomocí schématu definuje funkce rodiny z širšího pohledu, kde pojímá rodinu nejen jako prostředí, ale také jako součást většího sociálního celku.¹⁴

V historickém kontextu se jednotlivé funkce rodiny vyvíjely. Pro dnešní společnost je typická funkce emocionální, která v minulosti nepatřila k nejdůležitějším. Nejdůležitější funkcí je funkce socializační, protože člověka připravuje na život postupným osvojováním si společenských norem. Dobře fungující rodina poskytuje všem svým členům bezpečný úkryt, ve kterém lze najít ochranu, zázemí, podporu a ostatní podmínky pro zdárný duševní a tělesný rozvoj. Jsou-li však vztahy v rodině narušeny, může se rodina stát pro své členy zdrojem stresu.

1.3. Typologie rodin

V odborné literatuře je k dispozici několik typologií rodin z pohledu jednoho či více kritérií, zohledňující její vznik, funkci, úplnost nebo hledisko rozdělení moci v rodině. Základní typologii rodin poskytuje Matoušek. Rozlišuje zde rodiny na *nukleární*, kterou

¹³ HAVLÍK, R.-KOŘA, J. *Sociologie výchovy a školy*. 1.vyd. Praha: Portál, 2002, s. 67-73.

¹⁴ REICHEL, J. *Kapitoly systematické sociologie*. Praha : EUROLEX BOHEMIA, 2004, s. 201-2007.

je dvougenerační rodina; *rozšířenou*, která zahrnuje více než dvě generace; jako *orientační* popisuje rodinu, do které se člověk narodí a *prokreační* je rodina, kterou člověk založí sňatkem nebo tím, že má děti.¹⁵ Satirová dělí rodinu na *přirozenou* - rodina, ve které se muž a žena, kteří počali a zplodili dítě, o ně starají až do dospělosti; *neúplnou rodinu* - rodina, kdy jeden z rodičů zemře, rodinu opustí nebo se rozvede a celá výchova spočívá na bedrech druhého rodiče; *smíšenou* - rodina, v níž jsou děti vychovávány nevlastními, adoptivními, či homosexuálními rodiči nebo pěstouny a *institucionální rodinu* - rodina, v níž se skupiny dospělých starají o skupiny dětí jako v ústavech, společenstvích nebo rozšířených rodinách.¹⁶ Geist rozděluje rodinu z více hledisek. *Z hlediska přítomnosti rodičů a prarodičů* na úplnou – je dána otcem, matkou a nejméně jedním dítětem – reprezentuje nukleární typ, převládající v moderní industriální společnosti; neúplnou – chybí jeden z rodičů; rozšířenou – dvě nebo více jaderných rodin. *Z hlediska rozdělení moci* člení rodinu na patriarchální, matriarchální a rovnostářskou. *Z hlediska vývoje jedince* na rodinu původu - rodina, ve které se narodíme; rodinu prokreační - tj. rodina, v níž jedinec sám plodí další jednice; rekonstituovanou - rodina vzniklá dalším sňatkem a kmenovou, kterou je třígenerační rodina.¹⁷ Velmi zajímavé členění rodiny podle formy soužití definuje Národní zpráva o rodině 2004. *Klasická forma* soužití podle této zprávy zahrnuje manželství a neúplnou rodinu. *Moderní forma soužití* zahrnuje faktické (nesezdané soužití), kdy mladí dospělí bydlí u svých rodičů sami nebo se svými partnery. Dále je sem zahrnuto partnerské soužití mimo domácnost rodičů.¹⁸ Naše současná česká společnost je spíše konzervativní, z pohledu etnik není multietnická, proto se v našem sociokulturním prostředí setkáváme nejčastěji s rodinou homogenního typu.

Typologie rodin podle výchovného působení

Rodinná výchova poskytuje to nejcennější vybavení dítěte pro uplatnění se ve společnosti, které rodiče mohou dítěti dát. Jsou to právě rodiče, kteří svým výchovným působením ve značné míře ovlivní dítě z hlediska jeho životní úspěšnosti a jeho

¹⁵ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 1.vyd. Praha: Portál, 2003.

¹⁶ SATIROVÁ, V. *Knih o rodině*. 2. vyd. Praha : Práh, 2006, s.16.

¹⁷ GEIST, B. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria, 1992, s. 345-346.

¹⁸ *Národní zpráva o rodině 2004* [online], MPSV: 2004, datum aktualizace 29. 4. 2005 [cit. 25. 2. 2010]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/899/zprava_b.pdf

fungování ve společnosti. Schopnost vychovávat vůbec není snadné ani samozřejmé. Rodiče, kteří sami byli vychováni v nepodnětné rodině, většinou nemají potřebné rodičovské kompetence k laskavé a podnětné výchově. Dopady takové výchovy jsou ale pro jedince velmi vážné, protože rodiče svým nelaskavým, odmítavým, nestálým či jinak patologickým výchovným působením mohou v krajním případě svého potomka až společensky diskvalifikovat.

Matoušek popisuje stálost výchovného působení jako jeden ze základních předpokladů harmonického vývoje dítěte. *"Dítě by mělo vyrůstat ve známém a předpověditelném prostředí, a to až do doby, kdy se stane nezávislým na pečujících osobách"*. Dále v textu odkazuje na významné studie, které prokázaly, že dítě postrádající stálé prostředí má později v životě více problémů se sebehodnocením, s duševní rovnováhou, s výkonem ve škole, s pracovním uplatněním a s navazováním citových vztahů než dítě vyrůstající v prostředí stabilním.¹⁹

Harmonické výchovné působení není vždy projevem úplné rodiny, protože i v úplných rodinách můžeme sledovat defektní role matky nebo otce. Grecmanová a kol. popisuje typy defektních rolí matky a otce v úplné rodině:

- *puritánská matka (příliš přísná, řídící se systémem jednou platných v podstatě přehnaných norem a předpisů, zákazů, nařízení. Taková matka bere život a výchovu svých dětí jako nutnou, ale neradostnou záležitost.),*
- *bezmocná matka (úzkostná, bezradná, nespokojená se sebou i s okolím. Neustále kapituluje, není schopná zorganizovat ani svůj život, ani život dětí. Sama připomíná dítě, které potřebuje výchovu, ochranu, lásku),*
- *nepřátelská matka (prosazuje jen vlastní touhy a přání. Je vedena touhou vládnout a ovládat lidi. Svých bližních využívá k dosažení vlastních cílů. Nedá najevo nikdy lásku dítěti, není něžná ani laskavá.),*
- *despotický otec (projevuje se často ve spojení s alkoholikem. Podřizuje vývoj dětí, především synů, svým představám,*
- *otec žijící mimo rodinu (důvodem je např. jeho pracovní zaneprázdněnost).²⁰*

¹⁹ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 1.vyd. Praha: Portál, 2003, s.225.

²⁰ GRECMANOVÁ, H. a kol. *Obecná pedagogika I*. dotisk.Olomouc: Hanex, 2002, s.38-39.

Výchovné prostředí je základním předpokladem pro zdařilý vstup a uplatnění se jedince ve společnosti. Na dítě značně působí nestálá a nepředvídatelná výchova, která zásadně narušuje komplexní a harmonický vývoj dítěte.

1.4. Znak současné rodiny

Rodina prošla ve svém historickém vývoji velkými změnami v oblasti své struktury, společenského statutu, počtu dětí či role matky a ženy v rodině. V široké rodině, která byla typická pro dřívější generace, žily dvě i více generací pod jednou střechou, příbuzní si mohly poskytovat oporu a cenné rady. V současné době můžeme pozorovat odklon od tradičního pojetí rodiny a tradičních hodnot. Původní vícegenerační rodina, která přinášela svým členům převážně pozitivní prvky, se vlivem společenského vývoje, industrializace a urbanizace transformovala v rodinu nukleární. Postupné zásahy státu do fungování rodiny měly výrazný dopad na strukturu a fungování rodiny. V průběhu komunistického režimu stát postupně převzal funkci výchovnou a socializační do svých rukou. Totalitní rodinná politika výrazně propagovala zaměstnanost žen a podporu porodnosti. Byla vytvořena síť státních školských a zdravotnických zařízení denní péče o děti - jeslí, školek, družin a podobně. Rodina se tak stala věcí veřejnou.²¹ Charakteristickým typem dnešní postmoderní rodiny je rodina nukleární, kterou tvoří rodiče a dítě (dětí). Stále častěji se však vyskytují rodiny, kde děti žijí pouze s jedním rodičem. Nároky a požadavky na tohoto rodiče jsou velmi vysoké, protože musí zastávat obě role. Znakem současné rodiny je především důraz na postavení jedince ve společnosti. Dalšími charakteristikami jsou alternativní partnerské soužití, zvyšující se počet rozvodů nebo oddálení doby uzavření manželství do vyššího věku. Je také patrné, že mladí lidé zůstávají žít déle v domácnostech svých rodičů sami nebo se svým partnerem. Výrazným znakem dnešní rodiny je klesající počet dětí v rodině. Helus predikuje dalekosáhlé morální, ekonomické a sociální důsledky trvalého poklesu porodnosti. Zdůrazňuje, že stále menší počet lidí v produktivním věku musí zabezpečovat zvyšující se počet lidí ve věku postproduktivním. Důsledkem je zavádění důchodových reforem, které zase vyvolávají sociální neklid ve společnosti.²²

²¹ *Národní zpráva o rodině 2004* [online], MPSV: 2004, datum aktualizace 29. 4. 2005 [cit. 25. 2. 2009]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/899/zprava_b.pdf

²² HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí*. 1. vyd. Praha : Portál, 2004, s. 68.

Matoušek popisuje současnou českou rodinu rodinou zaměstnané ženy. Důvodem je skutečnost, že příjem ženy je pro většinu rodin ekonomickou nutností. Dále upozorňuje, že „žena je u nás přetížena souběžnými požadavky práce a domácnosti. Je v rodině častěji nespokojena než muž a častěji také dává podnět k rozvodu“.²³

Makrosociální pohled na změny a proměny rodiny a manželství nabízí Plaňava, který za nejvýznamnější změnu považuje proměny a labilizace mužské a ženské role. Dalšími změnami jsou prodloužení období mládí a dospívání, rozšíření, dostupnost a zkvalitnění antikoncepce, legitimizace předmanželského i mimomanželského sexu, menší závaznost manželského svazku, změny v očekávání nebo akcent na osobní uspokojení.²⁴ Současnou rodinu je možné definovat také z hlediska ekonomického, sociálního, kulturního a demografického. V oblasti ekonomické se vlivem tržního prostředí zvyšují nároky na pracovní výkon i pracovní čas, a to na úkor času pro rodinu a výchovu dětí. Rodiče se více orientují na zaměstnání jako hlavní zdroj rodinných financí. Zakládání rodin a manželství výrazně komplikuje situace na trhu s byty. V rovině sociální vzrůstá pocit vlastní odpovědnosti a také nespokojenosti s vnějšími podmínkami pro rodinný život. Vzdělání a vysoká zaměstnanost žen snižuje jejich závislost na partnerovi a zároveň zvyšuje nároky na sladění rodinných a profesních zájmů. V rovině sociální se dále vlivem zvýšení mobility jedinců zvýšila izolovanost členů rodiny. Odborníci dále poukazují na zmenšení podílu výchovy potomků otcem, která se snížila společně s jejich autoritou v rodině. V oblasti kulturní se změnilo postavení ženy ve smyslu posunu k reálné rovnoprávnosti. Mění se hodnota dítěte a tím i vnitrorodinné vztahy a formy výchovy. Individualita dítěte je rozvíjena jakožto nástroj k dosažení společenského uznání. V demografické rovině dochází ke zmenšování počtu dětí, což snižuje počet pečovatелů o seniory ve stáří.²⁵

Na základě uvedených charakteristik současné rodiny můžeme říci, že tradiční rodina se v historickém kontextu výrazně změnila. Nejmarkantnějším znakem je změna postavení muže a ženy v rodině, odklon od tradičního manželského soužití, snižující se počet dětí v rodině a jejich rovnější postavení.

²³ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. vyd. Praha: Portál, 1997, s.35.

²⁴ PLAŇAVA, I. *Manželství a rodiny*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2000, s. 129-131.

²⁵ *Národní zpráva o rodině 2004* [online], MPSV: 2004, datum aktualizace 29. 4. 2005 [cit. 25. 2. 2009]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/899/zprava_b.pdf

1.5. Dysfunkční rodiny

Problémová situace rodin obvykle zahrnuje různé příčiny a následky, které je nutné řešit individuálně a komplexně. Charakteristickým prvkem je skutečnost, že tyto rodiny nejsou schopny bez vnější pomoci problémy zvládnout. Rodinu, která je nebo byla kvůli svým problémům v kontaktu s pomáhající profesí, nazývá Matoušek rodinou *klinickou*. Pro rodinu zdravou, fungující používá termín *neklinická*.²⁶

Satirová používá pro rodiny dysfunkční pojem *narušená*. Jako znaky narušené rodiny uvádí zejména nízké sebehodnocení; komunikace je nepřímá, nejasná, ne zcela upřímná; pravidla jsou přísná, nelidská, nediskutovatelná a provždy daná. Dalším znakem je bojácná, ponížená a obviňující vazba rodiny na společnost. Satirová je přesvědčena, že každá narušená rodina se může stát zdravou. Uvádí, že "většinu věcí, podílejících se na tom, že rodiny jsou problémové, získáme po narození. Protože jsme to získali, můžeme se toho i zbavit". Základní kroky k ozdravení rodiny podle Satirové jsou:

1. Rodina musí uznat, že někdy problémová je
2. Musí si odpustit chyby minulosti, připustit možnost změny a uvědomit si, že se věci dají dělat jinak
3. Musí se rozhodnout věci změnit
4. Musí začít pro to něco dělat²⁷

Sobotková vymezuje charakteristiky dysfunkční rodiny následovně: "popírání či neřešení problémů, chybějící intimita, vzájemné obviňování, rigidní role, potlačování osobní identity na úkor rodinné identity, individuální potřeby členů rodiny obětované dysfunkčnímu rodinnému systému, nejasná komunikace, chybění jasných hranic mezi členy rodiny, nejasná pravidla a kompetence".²⁸

Další příčinou, kdy rodina přestane plnit své společenské funkce, může být nenadálá sociální událost (např. úmrtí dítěte nebo živitele, ztráta zaměstnání, ztráta příjmu, narození postiženého dítěte apod.), ale také působení sociálně patologických prvků - alkohol, drogy, gambling apod.

²⁶ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 1.vyd. Praha: Portál, 2003, s. 187.

²⁷ SATIROVÁ, V. *Kniha o rodině*. 2. vyd. Praha : Práh, 2006, s.27-28.

²⁸ SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 1.vyd. Praha: Portál, 2001, s. 33.

Je spousta rodin, kde jejich členové spolupracují jako tým, řeší společně problémy, jsou k sobě otevření, respektují se a tráví společně volný čas. Na druhé straně je ale spousta rodin, ve kterých se lidé pouze vyhýbají jeden druhému, angažují se více v práci a vnějších aktivitách a na společně strávené chvíle jim zůstane málo času. Pokud dítě nebo jiný člen rodiny nemá nikoho, kdo by se s ním podělil o prožitky dne nebo případně problémy ve škole, resp. v zaměstnání, hledá si posluchače jinde. Rodinné vztahy se tak ještě více prolamují a instituce rodiny se stává pouhým formálním označením.

2 RODINY OHROŽENÉ SOCIÁLNÍM VYLOUČENÍM

Sociální vyloučení rodin s dětmi je v současné době dosti diskutované téma. Jedním z důvodů je restriktivní rodinná politika, prostřednictvím které dochází k omezení dávek pro rodiny s dětmi, jejich přesné zacílení a maximální adresnost. Dalším faktorem je neklesající nezaměstnanost, kriminalita dětí i dospělých a zvyšující se rozvodovost rodin. Sociální vyloučení postihuje jak jednotlivce, tak celé rodiny. Příčiny sociálního vyloučení rodin mohou být rozličné. Častou příčinou je nezaměstnanost, zdravotní znevýhodnění, závislost některého člena rodiny na alkoholu nebo jiných návykových látkách, rozvod rodiny, popřípadě kumulace různých příčin. Faktické dopady sociálního vyloučení rodin s dětmi mají děsivou podobu. Reálným scénářem je život v sociálně vyloučené lokalitě, život v chudobě a celkové omezení v přístupu ke zdrojům společnosti. Sociálním vyloučením mohou být ohroženy rodiny neúplné, s členem zdravotně znevýhodněným, rodiny jiného etnického původu nebo také rodiny, jejichž člen trpí závislostí na alkoholu či jiných psychotropních látkách.

2.1 Neúplné rodiny

Neúplná rodina je rodina, ve které chybí jeden z rodičů, a to z důvodu, že zemře nebo ji opustí. Neúplnou rodinu také tvoří osamělá matka s dítětem, která nikdy s partnerem nežila. Charakteristické pro neúplnou rodinu je výchovné působení převážně jednoho z rodičů a pouze jeden příjem, díky němuž se matky nebo otcové s dítětem stávají skupinou významně ohroženou chudobou a nízkou životní úrovní.

Ze sčítání v roce 2001 je patrný nárůst neúplných rodin v porovnání s rokem 1991, a to z 434 tisíc na 576 tisíc. Zvýšil se především počet neúplných rodin se závislými dětmi na 343 tisíc, přičemž nejčastěji měly neúplné rodiny se závislými dětmi jedno dítě. V neúplných rodinách žije téměř 1,5 milionu osob, z toho 488 tisíc závislých dětí.²⁹

Velká část neúplných rodin vznikla **rozvodem manželství**. Matoušek a kol. uvádí několik typů rozvodů. *Opuštění partnera, aniž byla navázána silnější vazba*, je typ rozvodu, který nevyvolá intenzivní emoční reakce. Dalším typem rozvodu je *Vyústění*

²⁹ *Národní zpráva o rodině 2004* [online], MPSV: 2004, datum aktualizace 29. 4. 2005 [cit. 2. 2. 2011].
Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/899/zprava_b.pdf

prvních krizí spojených s nároky rodinného života. Odmítnutí partnera, protože se u něj projeví předtím málo zřetelné rysy, je dalším častým typem rozvodu. Dochází k němu, když jsme po různě dlouhou dobu přehlíželi nebo bagatelizovali partnerovo neakceptovatelné chování. K vyčerpání vztahu dochází většinou ve chvíli, když z domu odejdou děti a manželé nenajdou společný program.³⁰ Velkou psychickou zátěž přináší průběh rozvodu manželství, zvláště pokud se jedná o rodinu s dětmi. Pro děti je toto období velmi stresující, protože v rodině bývá většinou napjatá atmosféra, které děti nerozumí. Navíc je možné, že větší děti mohou prožívat pocity viny za rozvod rodičů. Při soudním řízení jsou postaveny před rozhodnutí, se kterým rodičem budou dále žít. Jakákoliv alternativa je pro ně však ztrátou milující osoby. Dítě ztratí každodenní kontakt s druhým rodičem. Dítě se v průběhu rozvodu a po něm dostává do různých rolí. Ideální je, když se rodiče na rozvodu domluví, své dítě nevtahují do rozvodového procesu, dítěti je vše vysvětleno a udržuje pravidelný kontakt s oběma rodiči v rámci střídavé výchovy. Dítě ale může být využíváno jako nástroj pomsty proti druhému rodiči nebo prostředníkem, po kterém si posílají vzkazy, protože spolu nekomunikují. Dítě se může dostat také do situace, že se stane stéblem poslední naděje, kdy rodič, který se s rozvodem neshodl, bude kontaktovat druhého rodiče v každé záležitosti ohledně dítěte. V některých situacích se dítě může stát náhradním partnerem. V těchto situacích s ním rodič, se kterým žije, řeší všechny záležitosti, svěřuje se mu a konzultuje vážná rozhodnutí. Dalším projevem rozvodové situace je zanedbávání dítěte, kdy jsou rodiče natolik pohlceni svými problémy, že se dítěti nevěnují tak, jak ono potřebuje.³¹

Rozvodem jsou více znevýhodněny ženy, které se během manželství angažovaly v oblasti zabezpečení chodu domácnosti a péče o děti než zvyšování kvalifikace a profesního růstu. Pro život dětí znamená rozvod rodičů výrazné oslabení či přerušování kontaktu s druhým rodičem. Úplná fungující rodina přináší dítěti jednoznačně nejlepší výchovné prostředí, ve kterém se může zdravě vyvíjet. Matějček ale poukazuje, že prostá skutečnost, že *„dítě je vychováváno jen svou matkou, nepůsobí sama o sobě nějaké zvláštní úchytky v jeho vývoji, nezavádí je na zcestí, nepřináší mu nějaké nové, specifické vlastnosti, které bychom neviděli u jiných dětí. Působí jenom to, že výchova za*

³⁰ MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*, Praha : Portál, 2005, s. 61-62.

³¹ MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*, Praha : Portál, 2005, s. 65-67.

*takových okolností je náročnější a že přináší určitá nebezpečí, jimž musíme věnovat zvýšenou pozornost“.*³²

Satirová poukazuje na skutečnost, že v neúplné rodině je velmi těžké poskytnout dětem relevantní obraz muže a ženy. Pro matku je velmi obtížné nevykreslovat otce jako zlého. Děti jen s jedním rodičem jsou navíc znevýhodněny v tom smyslu, že nevidí v praxi typické role muže a ženy a jejich vztah. Chlapci vyrůstající pouze s matkou mohou být handicapováni matčinou přehnanou péčí a mohou mít problém se osamostatnit.³³

Také Sobotková neuvádí příčinnou souvislost mezi úspěšnou socializací dítěte a úplnou rodinou. Poukazuje na to, že výzkumy dosud neprokázaly přímé souvislosti mezi absencí otce ve výchově a možnými negativními jevy ve vývoji dítěte, protože i v rodinách, kde otec je přítomen, je různá míra jeho zapojení do procesu socializace dětí. Dále však uvádí, že ideál rodiny se dvěma rodiči má svůj stálý význam, neboť *„kvalitní vztah mezi rodiči je modelem, podle něhož se děti učí vytvářet své budoucí vztahy. Proto by děti měly vnímat cit, vzájemnou podporu a spolupráci v rodině i dobré vztahy rodiny se širším prostředím“.*³⁴

Pro práci sociálního pracovníka je důležité zjistit, zda v neúplné rodině někdy a jak dlouho žil druhý rodič, jeho výchovný vliv na dítě v době trvání soužití a po jeho ukončení. Je také podstatné, jak probíhal proces ukončení soužití z pohledu dopadu na děti a jak ony samotné ztrátu nesou. V dnešní době se můžeme často setkat se situací, kdy dítě rozchodem rodičů velmi strádá už jen tím, že kontakty s druhým rodičem jsou omezené, ale velmi strádá i napjatou atmosférou v procesu rozchodu. Sociální pracovník by tedy měl působit na rodiče, aby situaci zvládali s ohledem na dítě co nejšetrněji. Pokud problémy sami rodiče nezvládají, je na místě zprostředkovat odbornou rodinnou terapii.

³² MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. 2. vyd. Praha: Avicenum, 1986, s.60.

³³ SATIROVÁ, V. *Kniha o rodině*. Praha: Práh, 2006, s. 154-155.

³⁴ SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001, s. 130-136.

2.2 Rodiny s nezaměstnaným rodičem

Nezaměstnanost byla před rokem 1989 jevem neznámým. V České republice existovala plná zaměstnanost a sociální ochrana. V souvislosti s nově nastartovaným trhem práce se objevila nezaměstnanost, málo placená práce a s tím související finanční potíže jednotlivců a rodin. Zodpovědnost za vlastní život byla převedena na jednotlivce s tím, že v rámci sociální ochrany byl zaveden institut životního minima a minimálního příjmu.

Matoušek charakterizuje nezaměstnanost jako stav, ve kterém člověk schopný práce a ochotný pracovat nemá placené zaměstnání. Ohroženými skupinami jsou mladí lidé s nízkou úrovní vzdělání, starší lidé kvalifikovaní pro práci v průmyslu a absolventi škol, kteří po ukončení studia nenašli práci.³⁵ Dalšími rizikovými skupinami jsou zdravotně znevýhodnění občané, lidé v předdůchodovém věku a příslušníci minoritních skupin.

V průběhu ledna 2011 míra registrované nezaměstnanosti vzrostla o 0,1 % na 9,7 %, celkový počet uchazečů o zaměstnání se zvýšil o 1,8 % na 571 863 a počet volných pracovních míst vzrostl o 1,9 % na 31 393.³⁶

Velkou ekonomickou zátěží pro společnost je dlouhodobá nezaměstnanost. Stát vyplácí nezaměstnanému sociální dávky a platí za něj pojištění. Nejhorším důsledkem dlouhodobé nezaměstnanosti je ztráta profesionálních dovedností, pracovních návyků, sociálních kontaktů, smysluplnosti života a snížení životní úrovně jednotlivce a celé rodiny. Dlouhodobě nezaměstnaní jsou vyloučeni z pobírání pravidelného příjmu za práci, ale také z možnosti zvyšovat svoji práce schopnost prostřednictvím vzdělávání. Důležitou roli sehrává, zda se nezaměstnaným stane člověk, který již na trhu práce nabyl nějaké zkušenosti nebo člověk, který po ukončení studia nezačal pracovat vůbec. Velmi důležité je, jak se člověk k tomuto novému sociálnímu statutu postaví. Buchtová provedla výzkum, jehož cílem bylo zkoumat vztah mezi dlouhodobou ztrátou práce, kvalitou života a věkem, pohlavím, vzděláním a délkou ztráty práce. Výsledky výzkumu prokázaly, že dlouhodobá ztráta práce negativně ovlivňuje celkové subjektivní hodnocení kvality života, spokojenost s jednotlivými oblastmi života a hodnocení

³⁵ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 1.vyd. Praha: Portál, 2003, s. 125-126.

³⁶ STATISTIKY NEZAMĚSTNANOSTI, [online]. MPSV: 2011, datum aktualizace 31.1. 2011 [cit. 3. 2. 2011]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz/mes>

smysluplnosti života. Dalším výstupem je skutečnost, že nezaměstnaní muži se obtížněji než ženy vyrovnávají se ztrátou finančního zázemí, přičemž u věkově starších mužů má s rostoucí délkou nezaměstnanosti prožívání ztráty práce tíživější dopad na smysluplnost života než u ostatních nezaměstnaných. V profilu kvality života zaměstnaných i nezaměstnaných respondentů byly zjištěny stejné životní oblasti v pořadí důležitosti – rodina, zdraví, práce, duševní pohoda a vztahy mezi lidmi.³⁷ Keller dále poukazuje na souvislost opakované nezaměstnanosti a zvýšeného rizika rozvodovosti, přičemž ztráta práce je v tomto smyslu pro muže nebezpečnější než pro ženy. Další důsledky nejisté práce spatřuje ve zhoršených vztazích mezi rodiči a dětmi³⁸

Nezaměstnaností nejsou ohroženi jen mladí lidé po ukončení studia a starší lidé, kteří zpravidla nejsou dostatečně profesně flexibilní, ale také lidé s úzkým profesním zaměřením, lidé zdravotně postižení a příslušníci menšin. Lidé ohrožení nezaměstnaností jsou cílovou skupinou politiky zaměstnanosti. Velkým problémem je v této oblasti uplatnění romské populace, která je charakteristická nízkou úrovní vzdělání a dlouhodobou nezaměstnaností, která vede ke ztrátě způsobilosti být zaměstnán. Národní lisabonský program 2005-2008 vytyčuje v oblasti trhu práce klíčové prvky, které povedou ke zvýšení pracovní motivace. Je to zejména rozšíření smluvní volnosti, snížení zákonných nemzdových nákladů práce, zvýšení územní mobility pracovní síly. V oblasti začleňování osob na trhu práce je soustředěna pozornost na osoby stojící na počátku a na konci profesní kariéry.³⁹

Politiku zaměstnanosti stát realizuje prostřednictvím Ministerstva práce a sociálních věcí ČR a také prostřednictvím úřadů práce, které prosazují tzv. aktivní politiku zaměstnanosti. Úřad práce ve smyslu zák. č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, sleduje ve svém správním obvodu situaci na trhu práce, zpracovává koncepci vývoje zaměstnanosti, podporuje a zajišťuje projekty usnadňující vstup pracovníků na trh práce, poskytuje dávky v nezaměstnanosti, vede pro účely

³⁷ BUCHTOVÁ, B. *Kvalita života dlouhodobě nezaměstnaných*. In: *Československá psychologie*, roč.48, č. 2, Praha:Academia, 2004, s. 121-135.

³⁸ KELLER, J. *Tři sociální světy. Sociální struktura postindustriální společnosti*. Praha : SLON, 2010, s. 97.

³⁹ *Národní lisabonský program 2005-2008* [online], MPSV: 2005, datum aktualizace 25. 1. 2006[cit.25.1.2010].Dostupnéz:http://portal.mpsv.cz/sz/politikazamest/narodni_akcni_plan/narodni_lisabonsky_program_2005-2008.pdf

zaměstnanosti evidenci volných pracovních míst, evidenci zájemců o zaměstnání, evidenci uchazečů o zaměstnání, evidenci osob se zdravotním postižením. Matoušek poukazuje na přetíženost úřadů práce, které mají v současné době velké množství klientů a nemají proto prostor pro individuální práci s nimi. Dále uvádí, že ne všechny úřady práce disponují vyškolenými specialisty pro volbu povolání a poradenství. Za další úskalí v oblasti zaměstnanosti považuje velmi nízký počet nestátních neziskových organizací, které by nabízely komplexní programy, zahrnující individuální poradenství, obnovu pracovních návyků a rekvalifikací.⁴⁰

Vzhledem k tomu, že nezaměstnanost, zejména dlouhodobá může vést až k sociální pasti, je velmi důležité, aby se jí odborníci zabývali. Sociální pracovník při kontaktu s člověkem nezaměstnaným by měl zvážit individuální možnosti jedince a celé rodiny. Musí spolupracovat s konkrétním úřadem práce či jinými pracovními agenturami a jedince motivovat k pracovnímu začlenění. Vhodnou formou je institut dobrovolnictví, kde člověk získá další pracovní zkušenosti, důležité sociální kontakty a zbaví se tak pocitu vlastní neužitečnosti. Dalším aspektem pomoci sociálního pracovníka je jeho finanční zajištění - dávkami v nezaměstnanosti, dávkami státní sociální podpory a dávkami pomoci v hmotné nouzi.

2.3 Rodina s členem zdravotně znevýhodněným

„Osoby se zdravotním znevýhodněním jsou především občané a mají právo žít ve své původní komunitě“.⁴¹ Přístup ke zdravotně znevýhodněným osobám a opatření týkající se integrace těchto osob je odrazem vyspělosti dané společnosti. Lidé se zdravotním znevýhodněním patří do společnosti ve stejné míře jako lidé bez znevýhodnění, i když jejich postavení je poměrně složitější. V současné době se můžeme setkat s pojmy zdravotní postižení, zdravotní znevýhodnění či handicap.

Eva Kacanu popisuje termín handicap jako „*nerovnost podmínek, nevýhodu, znevýhodnění, které ale ve svém významu upozorňují i na nedostatky v okolním*

⁴⁰ MATOUŠEK, O. a kol.. *Sociální služby*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 83.

⁴¹ KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. *Sociální práce se zdravotně znevýhodněnými*. In: *Sociální práce v praxi*, Praha : Portál, 2005, s. 92.

*prostředí, např. v informačních a komunikačních systémech, vzdělávacích a kulturních institucích a pod., které zabraňují osobám se zdravotním postižením zapojit se rovnocenně a bez konfliktu do běžného života“.*⁴²

V případě rodiny se členem zdravotně znevýhodněným se může jednat o situaci, že se v rodině narodí zdravotně znevýhodněné dítě nebo se zdravotně znevýhodněným stane jeden z rodičů. V obou případech s sebou tato situace přináší řadu specifických problémů a potřeb, které dané rodině budou s velkou pravděpodobností ztěžovat začlenění do společnosti. Péče o osobu, která je vlivem zhoršeného zdravotního stavu odkázána na péči jiné fyzické osoby, je velmi fyzicky i psychicky náročná. V případě, že péči vykonává člen rodiny, dochází často k vyššímu ekonomickému zatížení rodiny, omezení sociálních kontaktů nebo dokonce narušení stability rodiny.

Rodina, stejně jako každý jedinec, prochází vývojovým cyklem a vážné onemocnění člena rodiny má odlišné následky podle stadia, ve kterém se právě nachází. U čerstvě sezdaného páru, který si musí vytvořit svůj nový systém a zároveň se odpoutat od své původní rodiny, může dojít k vážnému otřesu nově vznikající jednoty a opětovné závislosti na rodičích. V rodině s dětmi se mohou rodiče od sebe vzdalovat a mohou vznikat partnerské problémy.⁴³

Sociální práce u této cílové skupiny je zaměřena na sociální rehabilitaci, zejména na poskytování dávek sociální péče a sociálních služeb. Ve smyslu zákona o sociálních službách jsou zdravotně znevýhodněným občanům poskytovány zejména služby osobní asistence, pečovatelská služba, odlehčovací služby, chráněné bydlení, sociální služby v domovech pro občany se zdravotním postižením nebo v denních či týdenních stacionářích. Se sociální rehabilitací úzce souvisí pracovní rehabilitace. Matoušek upozorňuje na skutečnost, že práce patří mezi základní potřeby člověka. V případě, že tato potřeba není naplněna, může dojít k frustraci či stresovému stavu.⁴⁴ Aktivní politika zaměstnanosti podporuje zaměstnávání zdravotně znevýhodněných osob. Zdravotně

⁴² KACANU, E. *Komunikace úředníka s handicapovanými občany*. Olomouc: Personální služba, 2008. Materiál ke školení, nepublikováno, s. 1.

⁴³ SOUKUPOVÁ, T. *I pečující potřebují pomoc*. In: *Psychologie dnes*, roč.12, č. 9 (22.8.2006), s.28.

⁴⁴ KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. *Sociální práce se zdravotně znevýhodněnými*. In: *Sociální práce v praxi*, Praha : Portál, 2005, s. 94.

znevýhodnění občané mají ve smyslu zákona č. 435/2004, o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, právo na pracovní rehabilitaci. Pracovní rehabilitace je souvislá činnost zaměřená na získání a udržení vhodného zaměstnání osoby se zdravotním postižením, kterou na základě její žádosti zabezpečují úřady práce a hradí náklady s ní spojené. Pracovní rehabilitace zahrnuje zejména poradenskou činnost zaměřenou na volbu povolání, volbu zaměstnání nebo jiné výdělečné činnosti, teoretickou a praktickou přípravu pro zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost, zprostředkování, udržení a změnu zaměstnání, změnu povolání a vytváření vhodných podmínek pro výkon zaměstnání nebo jiné výdělečné činnosti.⁴⁵ Pro osobu se zdravotním postižením může být vytvořeno chráněné pracovní místo. Jedná se o pracovní místo vytvořené zaměstnavatelem pro osobu se zdravotním postižením na základě písemné dohody s úřadem práce. Chráněné pracovní místo musí být provozováno po dobu nejméně 2 let ode dne sjednaného v dohodě. Na vytvoření chráněného pracovního místa poskytuje úřad práce zaměstnavateli příspěvek.⁴⁶

2.3.1 Rodiny se zdravotně znevýhodněným dítětem

Situace, kdy se rodičům narodí zdravotně znevýhodněné dítě, bývá vždy doprovázena šokem, kdy rodiče nevědí, kam se mají obrátit pro radu, snaží se hledat příčinu, neví, jak se bude situace vyvíjet a co mají očekávat. Matějček a Dytrych popisují narození zdravotně znevýhodněného dítěte jako kritickou životní událost, která doléhá na rodiče delší časové období, protože je násobena obavami z budoucna a reakcemi okolí. Důsledky vidí na úrovni osobnosti, rodiny jako rodinného klimatu a sociálně ekonomických zdrojů, kde celoživotní péče o zdravotně znevýhodněné dítě je zatíženo těžkým břemenem.⁴⁷ V této fázi hraje velký vliv přístup zdravotníků, sociálních pracovníků a jiných odborníků, kterým bývá rodina svěřena do péče. Jako první intervencí by měla být ve smyslu zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, raná péče. Raná péče je terénní služba, popřípadě doplněná ambulantní formou služby, služba poskytovaná dítěti a rodičům dítěte ve věku do 7 let, které je zdravotně postižené, nebo jehož vývoj je ohrožen v důsledku nepříznivého zdravotního stavu.

⁴⁵ Zák. č. 435/2004, o zaměstnanosti, ustanovení § 69, odst.2) a 3).

⁴⁶ Zák. č. 435/2004, o zaměstnanosti, ustanovení § 75, odst1).

⁴⁷ MATĚJČEK, Z. , DYTRYCH. Z. Děti, rodina a stres. Praha: Galén, 1994, s.24-31.

Služba je zaměřena na podporu rodiny a podporu vývoje dítěte s ohledem na jeho specifické potřeby. Služba obsahuje výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.⁴⁸ Tato systematická péče pomáhá jak dítěti, ale také rodičům tuto náročnou životní situaci zvládnout.

Matějček uvádí, že *„na rozdíl od rodiny normálního dítěte je rodina s dítětem postiženým vystavena specifickému nebezpečí, které snáze může ohrozit její vnitřní soudržnost“*. Dále vymezuje čtyři oblasti, které výrazně vnitřní soudržnost ovlivňují. Jsou to: **Kulturní pozadí** – každá společnost má své normy a ideály tělesné krásy, zdatnosti a duševní výkonnosti. Je na každé rodině, jak se s těmito ideály vyrovná a jak postižené dítě přijme. Pokud bude dítě vyrůstat v pocitech méněcennosti, bude mít velmi ztížené možnosti začlenění do společnosti. **Věk dítěte**, kdy bylo postižení prokázáno. Matějček velmi výstižně uvádí, že *„dítě postižené od malička se spíše může „křivit“, kdežto defekt získaný později může postiženého „lámat“*. Časnější postižení vytváří *nebezpečí spíše pro intelektový vývoj, pozdější postižení se může více dotýkat vývoje povahového a sociálního“*. **Rozsah defektu** je významným činitelem. Je podstatné, která část těla nebo která funkce je postižena, v jakém rozsahu a zda stav dítěte se zlepšuje či zhoršuje. V případě, že rodina psychicky nezvládá péči o dítě, odmítá odbornou psychologickou pomoc, může dojít až k její sociální izolaci. **Osobnost postiženého a vzájemná interakce** jednotlivých členů rodiny jsou dalším důležitým činitelem.⁴⁹ Velmi náročná je pro rodiny také oblast výchovy a vzdělávání. V dnešní době však již v oblasti předškolního, základního i středního školství existují školní vzdělávací programy pro děti se specifickými potřebami a také řada speciálně pedagogických pracovišť, které poskytují odborné speciálně pedagogické poradenství.

Péče o dítě zdravotně znevýhodněné je velmi náročná na psychické i fyzické síly. Je proto důležité, aby rodiče svou situaci vyrovnaně přijali a následně byli v rámci odborného poradenství seznámeni s dostupnými sociálně zdravotními, terapeutickými a kompenzačními prostředky a službami.

⁴⁸ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, ustanovení §54, odst 1) a2).

⁴⁹ MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. 2.vyd. Praha: Avicenum, 1986, 279-284.

2.3.2. Rodiny s dospělým členem zdravotně znevýhodněným

Hlavními problémovými oblastmi v rodinách se zdravotně znevýhodněným rodičem patří zejména zajištění péče o děti, péče o samotného dospělého zdravotně znevýhodněného člověka a také finanční zajištění rodiny. Finanční zabezpečení jedince zdravotně znevýhodněného je zajištěno z dávek důchodového pojištění formou invalidního důchodu. Jestliže tento jedinec je závislý na pomoci jiné fyzické osoby, může mu být na jeho žádost podle míry této závislosti přiznán podle zák. č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, příspěvek na péči. Síť sociálních služeb, ať už jsou poskytované státní správou, samosprávou nebo nestátními neziskovými organizacemi, je ve větších městech v dnešní době poměrně dosti široká a život jedinců, resp. celých rodin výrazně ulehčuje. Problémy ale mají občané, kteří bydlí v okrajových oblastech regionu, kde je dostupnost sociálních služeb nižší a rodiny mají mnohdy problém samy péči o zdravotně znevýhodněného člena zvládnout. Důsledkem nedostupnosti služeb může být až sociální izolace celé rodiny.

Nejvýraznější změnou pro osoby zdravotně znevýhodněné za poslední období bylo bezesporu přijetí zákona o sociálních službách, který přináší zásadní změnu v přístupu ke klientovi - uživateli sociální služby. Navíc okruh oprávněných osob se rozšířil. Významným institutem služeb sociální péče jsou zařízení sociálních služeb např. Centra denních služeb nebo Denní stacionáře – poskytující ambulantní služby (to jsou takové služby, za kterými osoba dochází nebo je doprovázena nebo dopravována do zařízení sociálních služeb, součástí služby není ubytování) osobám, které mají sníženou soběstačnost například z důvodu zdravotního postižení a jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby (služba zahrnuje zejména pomoc při osobní hygieně, při zajištění stravy nebo sociálně terapeutické činnosti). Dále jsou to Týdenní stacionáře a Domovy pro osoby se zdravotním postižením (zahrnují pobytové služby, tzn. služby spojené s ubytováním v zařízeních sociálních služeb). Pro osoby s různými typy demencí a s duševním onemocněním existují Domovy se zvláštním režimem.⁵⁰

⁵⁰ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Významnou roli má samozřejmě také obec, která zajišťuje výstavbu a přidělení bezbariérových bytů a zřizuje domy s pečovatelskou službou. Dalším významným institutem je terénní pečovatelská služba v domácnostech poskytovaná osobám v jejich přirozeném sociálním prostředí. V poslední době vznikla řada nestátních organizací, které zajišťují komplexní sociální, sociálně zdravotní a sociálně aktivizační služby pro občany se zdravotním postižením, a významně se podílí v oblasti integrace zdravotně znevýhodněných do intaktní populace.

Můžeme říci, že život rodin se členem zdravotně postiženým se za poslední desetiletí výrazně zlepšil. Vznikla poměrně rozsáhlá síť sociálních služeb, které výrazně ulehčují zdravotně znevýhodněnému a jeho rodině život. Bylo také provedeno mnoho zásahů v oblasti bezbariérovosti, díky nimž mají zdravotně znevýhodněné osoby ve větších městech bezbariérový přístup do většiny veřejných institucí. Jejich ztížené začlenění do společnosti však dosud překonáno nebylo. Zdravotně znevýhodnění mají nerovný přístup na trhu práce, protože ze zdravotních důvodů mají sníženou pracovní výkonnost, častější absence a pracovní místo mnohdy vyžaduje architektonické úpravy. Řešením je větší počet chráněných pracovních míst, kterých je stále nedostatek. Dalším úskalím je nedostupnost služeb sociální péče v okrajových oblastech. Zdravotně znevýhodnění jsou tak odkázáni na péči rodinných příslušníků, což vede ke zvýšenému psychickému napětí v rodině, snížení finanční úrovně rodiny, která je tak ohrožena sociálním vyloučením. Pro zlepšení životních podmínek zdravotně znevýhodněných je nutné také dále odstraňovat architektonické bariéry v dopravních prostředcích, ve školách a jiných institucích.

Sociální pracovník musí znát nabídku daného regionu a při volbě intervence musí správně vyhodnotit potřeby jedince a celé rodiny. Jeho práce zahrnuje depistáž, řešení sociálně zdravotních problémů, poradenskou, výchovnou či psychologickou činnost. Při řešení nepříznivé sociální situace klienta spolupracuje s ostatními odborníky v dané oblasti.

2.4 Alkohol v rodině

Alkoholismus má velké negativní dopady na život jedince, jeho rodiny i celé společnosti. Alkohol je v naší společnosti legální drogou srovnatelnou například

s heroinem. Je často spojen s dalšími sociálně patologickými jevy, jako je kriminalita a delikvence, šikana, rizikové sexuální chování, domácí násilí páchané na ženách či dětech, zanedbávání péče o děti nebo záškoláctví. Přesto, že patří mezi nejzávažnější a nejrozšířenější formy závislosti, stojí stále na okraji zájmu společnosti.

Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů (MKN-10) definuje závislost jako „*soubor behaviorálních, kognitivních a fyziologických stavů, který se vyvíjí po opakovaném užití substance a který typicky zahrnuje silné přání užít drogu, porušené ovládní při jejím užívání, přetrvávající užívání této drogy i přes škodlivé následky, prioritní užívání drogy před ostatními aktivitami a závazky, zvýšená tolerance pro drogu a někdy somatický odvykací stav. Syndrom závislosti může být pro specifickou psychoaktivní substanci (např. tabák, alkohol nebo diazepam), pro skupinu látek (např. opioidy) nebo pro širší rozpětí farmakologicky rozličných psychoaktivních substancí.*⁵¹

Nešpor definuje šest znaků závislosti:

1. *Silná touha nebo pocit puzení užívat látku.*
2. *Potíže v sebeovládání*
3. *Somatický (tělesný) odvykací stav*
4. *Růst tolerance*
5. *Zanedbávání jiných potěšení nebo zájmů*
6. *Pokračování v užívání přes jasný důkaz škodlivých následků*

Poukazuje zde, že definitivní diagnóza závislosti bývá prokázána, pokud v průběhu roku dojde ke třem nebo více z těchto znaků.⁵²

Alkohol má velmi zásadní vliv na život v rodině. Trpí-li závislostí některý z rodičů, dochází k problémům v rodinné interakci, často ke ztrátě zaměstnání a tím ke snížení životní úrovně rodiny. Důsledky alkoholové a drogové závislosti spatřujeme také v rovině komunikační, kdy dochází „*k závažným komunikačním obtížím spojených s celkovou dezorientací, postupným zhoršováním paměťových funkcí, změnami*

⁵¹MKN-10 [online], datum aktualizace 18. 12. 2008, [cit. 25. 2. 2010]. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/cz/mkn/index.html>.

⁵² NEŠPOR, Z. *Návykové chování a závislost*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000, s. 16-25.

a zužováním slovní zásoby, neobratností ve výslovnosti a vyjadřování, obsahovou chudostí sdělení apod.“.⁵³ Alkohol je často spojen s rozvodovostí a domácím násilím. Děti žijí v neustálém napětí a úzkosti, protože život s alkoholikem přináší časté roztržky mezi rodiči. Je také ovlivněn vztah ke škole. Děti mohou být nesoustředěné, mohou mít snížené školní výsledky. Ovlivněn je také jejich vztah ke spolužákům a přátelům.

„Ti, co jsou alkoholikovi nejbliž, trpí nejvíce. Rodina je postižena, když známi a přátelé již déle nedokáží tolerovat důsledky alkoholismu a začnou se alkoholikovi a celé jeho rodině vyhýbat. Rodina je postižena i přímo chováním alkoholika. Není schopna proti tomu nic dělat, není-li jí poskytnuta pomoc; její členové tak uvíznou v důsledcích této nemoci a stávají se sami emočně nemocnými“.⁵⁴ Rodina se může přímo nebo nepřímo podílet na vzniku a rozvoji závislosti některého člena, ale může také rozvoji závislosti předcházet nebo velmi pomoci při překonávání návykového problému. Velkou hrozbou je konzumace alkoholu dětmi. Nešpor charakterizuje příznaky závislosti dítěte, jako jsou ztráta dobrých přátel mezi vrstevníky, uzavírání se do sebe, nezdravý vzhled, zvýšená spotřeba peněz, zhoršení školního prospěchu, neomluvené hodiny, nespolehlivost dítěte, ztráta zájmů, nezám, apatie, zhoršení chování, podrážděnost, horší soustředění nebo nevolnost až zvracení.⁵⁵ Důsledky konzumace alkoholu u dětí je více než děsivá, zejména v tom, že závislost na návykových látkách se vytváří podstatně rychleji a vzhledem k menší zkušenosti a sklonu k riskování existuje vyšší riziko otrava alkoholem. Je proto velmi důležité dodržovat zásady prevence v rodině. Nejzákladnější je předcházet nudě, od malička dítě začleňovat v mimoškolních aktivitách, umět dítěti naslouchat, sledovat s jakými kamarády se stýká, umět hovořit o návykových látkách, pomoci dítěti se bránit špatné společnosti, spolupracovat se školou a zejména svým příkladem dítěti ukazovat cestu k hodnotnějšímu životu.

2.5 Romská rodina

Specifickou etnickou menšinou v naší společnosti jsou Romové, kteří odpradáвна stáli na okraji společnosti. Příčinou velké propasti mezi romskou a neromskou částí společnosti je vzájemná kulturněhistorická odlišnost, která vysvětluje zcela odlišný, pro

⁵³ SLOWÍK, J. *Komunikace s lidmi s postižením*. Praha : Portál, 2010, s. 138.

⁵⁴ WOITITZOVÁ, J. G. *Dospělé děti alkoholiků*. 1.vyd. Praha: Columbus, 1998, s. 17.

⁵⁵ NEŠPOR, Z. *Vaše děti a návykové látky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001, s. 83-86.

většinou populaci nepřijatelný život, orientovaný na přítomnost a širokou rodinu. Vzhledem ke skutečnosti, že současný způsob života Romů vede k závažným sociálně patologickým jevům, které narušují stabilitu společnosti, bylo koncipováno několik programů zaměřených na ochranu před sociálním vyloučením, jejímž společným základem je multikulturní přístup ve všech oblastech společenského života. Romové jsou v současné době pravděpodobně nejpočetnější etnickou minoritou v rámci naší společnosti a z hlediska majoritní společnosti etnikem nejproblematictější. Limitujícími faktory jsou především specifické kulturní zvláštnosti, nízká vzdělanostní úroveň, dlouhodobá nezaměstnanost, závislost na sociálních dávkách, způsob bydlení, hodnotový rámeček či životní styl. I přesto, že Romové žijí v Evropě již asi tisíc let, musíme konstatovat, že veškeré aktivity a opatření ze strany státu prozatím nevedly k začlenění Romů do většinové společnosti. Většina z nich se ve svém osobním životě setkala s diskriminujícím přístupem ze strany majority, který pramení z neznalosti a dosud přetrvávajícího etnocentrismu. V důsledku toho žije podstatná část Romů v České republice na velmi nízké životní úrovni v sociálně vyloučených lokalitách. Průcha zdůrazňuje potřebu osvojování interkulturních odlišností v pomáhajících profesích. V našem prostředí je tato oblast velmi podhodnocena, ale v některých zemích se již realizují například na lékařských fakultách kurzy věnované přípravě mediků na práci s etnickými menšinami.⁵⁶

*„Ve skutečnosti jsou naše problémy vzájemné. Romové nezřídka narážejí na bariéry, které jim neumožní žít důstojný a spokojený život v české společnosti, a současně jsou pro většinu obyvatel způsob života a kultura Romů tak "nesrozumitelné", že ve výsledku se vzájemné vztahy udržují na velmi "chladné" úrovni. Nelze tedy brát obtíže Romů jako problémy, které mají příslušníci většiny s Romy, ale jako nedostatky v našem vzájemném soužití“.*⁵⁷ Pro romskou rodinu byla vždy typická veliká vícegenerační, patriarchální rodina. V důsledku proměn životního stylu a kulturních modelů, dochází v tradiční romské rodině ke změnám v jejím tradičním vnitřním uspořádání. V poslední době můžeme pozorovat oslabení vlivu rodiny a její rozmělnění do nukleárních rodin. Dalším znakem je liberální výchova dětí a časté emotivní projevy doprovázející i běžné denní

⁵⁶ PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie*. Praha : Portál, 2004. s. 170.

⁵⁷ NAVRÁTIL, P. a kol.. *Romové v české společnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, s.11.

situace. Děti mají vzhledem ke svým specifickým nedůvěřivý vztah ke škole, z čehož pramení časté absence. Jen malá část romských dětí studuje dále po ukončení základní povinné školní docházky. Další charakteristikou je odlišný způsob bydlení, velmi často v obecních bytech nižší kategorie v okrajových částech měst řazených mezi enklávy. Rodiče jsou většinou dlouhodobě nezaměstnaní nebo vykonávají sezónní práce "načerno", přičemž jsou závislí na sociálních dávkách. Kaplan vymezuje v oblasti zaměstnanosti Romů specifika romské pracovní síly, kdy za znevýhodňující charakteristiky považuje nekvalifikovanost a nespolehlivou pracovní morálku s výraznou fluktuací, nelegální a společnostmi odmítané způsoby obživy, záporný vztah k majetku a určité nehygienické a zdravotní podmínky, ve kterých žijí, a které jsou z hlediska života majoritní společnosti obtížně akceptovatelné. Tyto aspekty často deklasují romskou rodinu do oblasti sociálně vyloučených.⁵⁸ Sociální pracovníci se proto při práci s rodinou individuálně zaměřují na podporu hledání zaměstnání pro rodiče dětí a motivují je finančním zvýhodněním dávkového systému. Spolupracují s úřadem práce, pomáhají sepisovat životopisy, kontaktovat potenciálního zaměstnavatele. V případě uzavření pracovního poměru mezi klientem a zaměstnavatelem se snaží o jeho udržení, klient je po nějakou dobu sledován, aby se předešlo případným nedorozuměním či selháním.

2.5.1 Původ Romů

Abychom pochopili tuto národnostně odlišnou skupinu a jejich pro nás nepochopitelný životní styl, musíme nahlédnout do jejich historie. V současné době je nesporně prokázán indický původ Romů. Především jazykové srovnání romštiny s indickými dialekty přispělo k potvrzení této hypotézy. Vzhledem k chybějícím historickým pramenům se zřejmě nepodaří přesněji datovat odchod Romů z Indie, ani zjistit přesné místo a důvody jejich migrace. Příčinou mohl být hladomor, války či nízká pozice v kastovním systému. Z Indie Romové odcházejí nejprve do Persie, kde zřejmě po určitou dobu setrvávají, o čemž svědčí perská slova, která se objevují v jednotlivých dialektech romštiny. Z Persie putovali jednak do Arménie, jednak do Sýrie a Palestiny. Na Balkáně se snad první Romové objevují v 9.-11. století. Romové se živili

⁵⁸ KAPLAN, P. *Romové a zaměstnanost neboli zaměstnatelnost Romů v České republice*. In: *Romové v České republice*. 1. vyd. Praha: SOCIOKLUB, 1999, s. 352-353.

provozováním kovářství, kotlářství, košíkářství a dalšími řemesly a také provozováním akrobacie. Kolem 15. století se podle dochovaných zpráv začínají Romové objevovat ve střední a západní Evropě. Při svém putování využívali ochrany a pohostinnosti, které jim zajišťovali mnohdy padělané glejty nejrůznějších panovníků. Životní styl Romů však záhy začal vzbuzovat averzi a z toho důvodu byli pronásledováni.⁵⁹

V Českých zemích, na Moravě, lze zaznamenat postupné usazování Romů v 15. stol. V 18. stol. učinila Marie Terezie a po ní její syn Josef II. řadu pokusů přizpůsobit romské kočovníky neromskému obyvatelstvu. Romové, kteří se usadili, postupně začali přebírat zvyklosti neromského obyvatelstva, ale většina jich kočovala, živila se kovářstvím, hudbou, překupnictvím, drobnými krádežemi. Nejtragičtějším obdobím pro Romy byla 2. světová válka, za které byli společně se Židy nacistickým režimem prakticky vyvražděni. Po válce se do českých zemí přistěhovali Romové ze Slovenska a Maďarska. Postupně jim v rámci urbanizace byly přiděleny obecní byty a práce. Romové nebyli na tuto situaci a styl života vůbec připraveni, a proto tato státní aktivita nepřinesla očekávané začlenění Romů do většinové společnosti.⁶⁰

Životní styl Romů můžeme odvodit od jejich historie, která nám vysvětluje jejich specifický vztah k majetku, na kterém nelpí, jejich vztah k budoucnosti, rodinnému plánování a ke vzdělání. Po nahlédnutí do jejich historie můžeme lépe pochopit jejich schopnost žít v provizorních podmínkách, které jsou pro nás nepřijatelné. Vzhledem k tomu, že životní hodnoty romské a neromské společnosti jsou natolik rozdílné, je velmi těžké najít společnou cestu. Romská společnost hodnotí přístup neromské společnosti za xenofobní. Frištenská a Víšek však uvádí, že „*xenofobie se v rovině individuálních mezilidských vztahů nemusí zdaleka projevat a také neprojevuje jako nepřátelství, ale spíše jako sociální distance, tj. vědomé se vyhýbání kontaktům a vztahům*“⁶¹ Davidová poukazuje na bezproblémové soužití romské a neromské populace v Českém Krumlově, kde romská komunita žije "v dobrém

⁵⁹ NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*. 4. Vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, s. 9-30.

⁶⁰ FRIŠTENSKÁ, H.-VÍŠEK, P. *O Romech (na co jste se chtěli zeptat), manuál pro obce* 1. vyd. Praha: VCVS ČR, 2002, s. 22-26.

⁶¹ FRIŠTENSKÁ, H.-VÍŠEK, P. *O Romech (na co jste se chtěli zeptat), manuál pro obce* 1. vyd. Praha: VCVS ČR, 2002, s. 37.

sociálněspolečenském postavení, jehož důsledkem je nejvyšší procento smíšených romsko-českých manželství". Dále zde uvádí, že "naprostá většina Romů se zde hlásí k romské etnicitě a příslušnost k ní nepovažuje za zahanbující".⁶²

Intervence sociálních pracovníků je zaměřena na terénní sociální práci. Pracovníci v pomáhajících profesích by měli vycházet ze základního předpokladu, že základem života Roma je jeho rodina. Dalším předpokladem úspěšné práce a získání důvěrného vztahu je osvojení si znalostí z historie Romů a pochopení jejich odlišného hodnotového rámce. Vhodnou cestou vedoucí ke kýžené integraci romského obyvatelstva by bylo navýšení počtu terénních pracovníků tak, aby se každý terénní pracovník mohl komplexně věnovat několika málo rodinám a navázat s nimi důvěrný vztah a naučit je postupně standardně řešit běžné životní situace. Dalším nutným předpokladem je nexenofobní přístup většinové populace.

Sociální vyloučení jako pojem novodobé české demokratické společnosti zasahuje nejen jednotlivce, ale i celé skupiny obyvatel. Jeho průvodním jevem je nerovný přístup ke zdrojům společnosti: zaměstnání, bydlení, zdravotní péči, vzdělání a sociální ochraně. Sociální vyloučení je také často spojeno s chudobou – jako nerovnému přístupu k materiálním statkům společnosti. Ohroženými skupinami jsou někteří senioři, zdravotně znevýhodnění občané, nezaměstnaní, neúplné rodiny, osoby bez přístřeší, osoby závislé na alkoholu a jiných psychotropních látkách, migranti, ale také etnické menšiny.

⁶² DAVIDOVÁ, E.. *Dobré soužití je možné*. In: *Romové, bydlení, soužití*. 1. vyd. Praha: SOCIOKLUB, 2000, s. 51-57.

3 SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ A PRINCIPY ŘEŠENÍ

V České republice se sociální vyloučení začíná transformovat do současné podoby již v průběhu 90. let, kdy původní socialistický stát blahobytu přenesl odpovědnost za vlastní život a životní úroveň na jednotlivce. Původní plná zaměstnanost, jistota bydlení a sociální ochrana byla nahrazena trhem práce a institutem životního minima jako hranicí bídy. Společně s toužebnou demokracií se začaly projevovat nerovnosti na trhu práce, v životním stylu nebo ve způsobu bydlení. Nabytá svoboda poskytla lidem doposud neochutnané možnosti, životní styl, individualismus. Méně sociálně obratní jedinci byli vrženi napospas tržní společnosti bez potřebné sociální ochrany. Mnozí nezaměstnaní neuměli či dosud neumí řešit své nově nabyté či přetrvávající společenské postavení a uchylují k alternativnímu, resp. sociálně patologickému způsobu obživy. Přestože existují koncepce pro začlenění sociálně vyloučených do většinové společnosti, fenomén sociálního vyloučení stále přetrvává.

3.1 Sociální vyloučení

Sociální vyloučení není definováno odborníky jednoznačně, ale obecně můžeme říci, že je to znevýhodnění některých jednotlivců nebo skupin v přístupu ke zdrojům a možnostem společnosti.

Navrátil charakterizuje sociální vyloučení jako *"proces (nebo stav), který určité jednotlivce, rodiny, případně skupiny či celá lokální společenství (komunity) omezuje v přístupu ke zdrojům, které jsou potřebné pro participaci na sociálním, ekonomickém i politickém a občanském životě společnosti. Tento proces (stav) má mnoho příčin. Patří mezi ně chudoba, nízké příjmy, diskriminace, nízká míra vzdělanosti, zdevastované životní prostředí (tak typické pro slumy), často také etnická příslušnost. Prostřednictvím tohoto procesu jsou lidé odštěpeni na významnou periodu v životě od institucí a služeb, sociálních sítí a rozvojových příležitostí, které má k dispozici většina obyvatel ve společnosti"*.⁶³ Velký sociologický slovník definuje sociální exkluzi jako *"mechanismus nebo strategii, pomocí nichž jedna skupina ochraňuje svá privilegia a výhody tím, že uzavře jiným skupinám přístup ke zdrojům, k pozicím, odměnám a možnostem, a to na*

⁶³ NAVRÁTIL, P. aj. *Romové v české společnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 34.

základě mocensky sankcionovaného prohlášení těchto skupin za nežádoucí nebo nevhodné".⁶⁴ Matoušek popisuje termín sociální vyloučení jako "obvykle komplexně podmíněnou nedostatečnou účast jednotlivce, skupiny nebo místního společenství na životě celé společnosti, resp. nedostatečný přístup ke společenským institucím zajišťujícím vzdělání, zdraví, ochranu a základní blahobyť".⁶⁵ Sociální vyloučení je stav, který ohrožuje nejen samotnou sociálně vyloučenou skupinu, ale vede k narušení společenské rovnováhy, protože obě části společnosti od sebe odděluje. Příčinami mohou být nízké sebevědomí, nízký příjem, nedokončené vzdělání, nedostatečné sociální dovednosti, vysoký věk, špatné duševní i tělesné zdraví, špatné bydlení. Dalšími indikátory jsou vysoká úroveň kriminality v místě, nefunkčnost rodiny, závislost na návykových látkách, nezaměstnanost, chybějící zdravotní a sociální pojištění aj.⁶⁶

Důsledky sociálního vyloučení můžeme pozorovat nejen ve vztahu k jedinci samotnému, ale také ve vztahu ke společnosti, kde ohrožuje její rovnováhu. Vzhledem k vážným společenským důsledkům se sociálním vyloučením zabývají mezinárodní organizace, je podporována činnost zaměřená na eliminaci sociálního vyloučení ze strany státních i nestátních organizací. Mezi osoby, které jsou ohroženy sociálním vyloučením můžeme zahrnout zejména některé nízkopříjmové rodiny s dětmi, neúplné rodiny, některé seniory, zdravotně znevýhodněné, osoby závislé na omamných či jiných psychotropních látkách, osoby bez přístřeší, ale také příslušníky etnických menšin. Slowík dále rozšiřuje okruh ohrožených osob o jedince s poruchami chování a sociální přizpůsobivosti a také jedince vyrůstající v prostředí ústavní výchovy, tedy tam „*kde se tento handicap přímo vytváří nebo prohlubuje*“.⁶⁷ Sociální vyloučení může mít různou podobu a formu. Nejčastěji znamená život v chudobě, bez účasti na trhu práce a přiměřeného bydlení. Osoby sociálně vyloučené žijí v sociální izolaci nebo skupině podobně znevýhodněných lidí pohybujících se na okraji společnosti. Významným činitelem v boji proti sociálnímu vyloučení sehrávají nestátní nevládní organizace, ale také samosprávy obcí a krajů.

⁶⁴ Velký sociologický slovník. 1., A-O. Praha : Karolinum, 1996, s. 294-295.

⁶⁵ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 1.vyd. Praha: Portál, 2003, s. 217.

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ SLOWÍK, J. *Komunikace s lidmi s postižením*. Praha : Portál, 2010, s. 137.

3.2 Znaky sociálního vyloučení

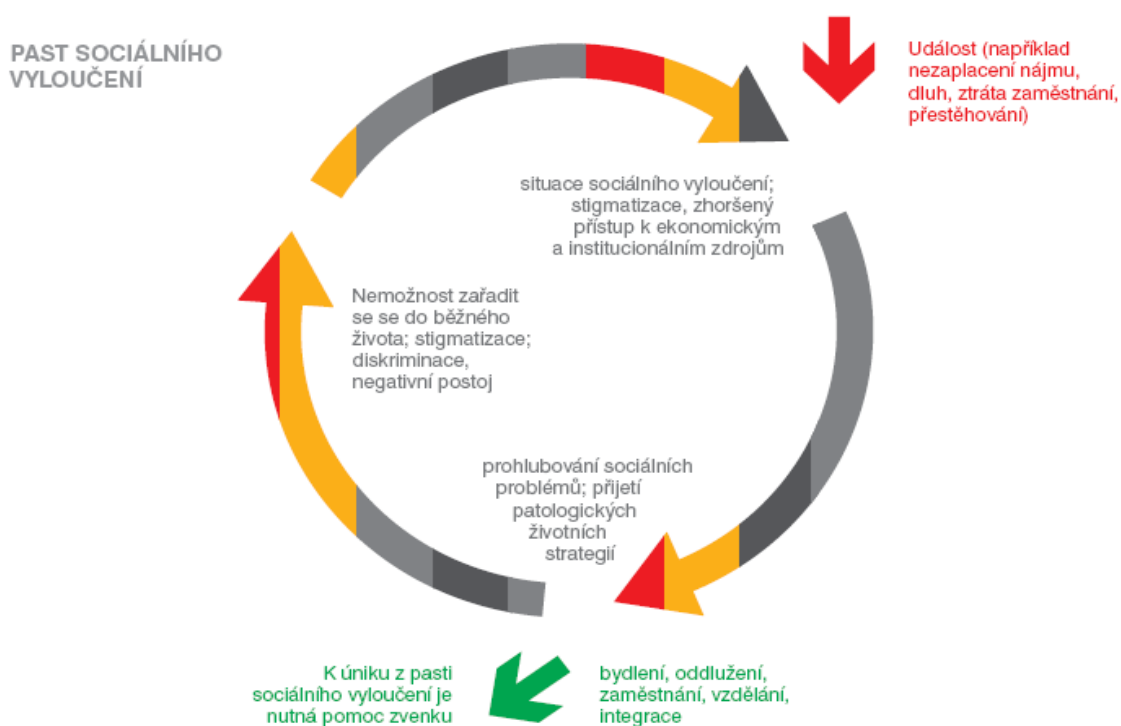
Nejvýraznější a nejčastější charakteristikou sociálního vyloučení je dlouhodobá nezaměstnanost, která může být způsobena mnoha příčinami. Mezi dlouhodobě nezaměstnanými najdeme převážně absolventy základních škol bez potřebné praxe, osoby po 50. roku života, příslušníky etnických menšin nebo jedince s nízkou nebo úzkoprofilovou kvalifikací. Dlouhodobě nezaměstnaní postupně ztrácejí pracovní návyky, přestávají hledat zaměstnání a „hledají alternativní strategie, jak se uživit. Dalším znakem sociálního vyloučení je oblast vzdělanostní a oblast bydlení. Z hlediska vzdělání jsou mezi sociálně vyloučenými nejčastěji osoby se základním vzděláním nebo středním odborným vzděláním. Z pohledu bydlení je výrazným znakem sestěhování osob sociálně vyloučených nejčastěji z důvodu neplacení nájmu a poplatků spojených s užíváním bytu do obecních nájemních bytů horší kategorie. Příčinou vystěhování do sociálně vyloučené lokality může být neschopnost hospodařit s rozpočtem rodiny, mimořádné výdaje rodiny, závislost některého člena rodiny na hracích automatech, alkoholu nebo jiné závislosti. Charakteristickým znakem sociálního vyloučení je dále předluženost u nebankovních ústavů, nezdravý životní styl a také zhoršený zdravotní stav. Dalším charakteristickým projevem sociálního vyloučení je tendence vytvářet určitou minoritní subkulturu. Z hlediska komunikace bývá častými projevy používání nevhodných výrazů, agresivní styl komunikace a z hlediska věku a dané situace neadekvátní obsah sdělení. Odborníci uvádí jako další možné indikátory sociálního vyloučení také špatné právní povědomí osob sociálně vyloučených a apatii z dlouhodobého života v chudobě a z opakovaných nezdarů.⁶⁸ Dlouhodobou nezaměstnaností je výrazně postižena romská menšina. Hlavní příčinou je nedostatek pracovních příležitostí pro nekvalifikované nebo málo kvalifikované pracovní síly a na druhé straně stále stoupající požadavek kvalifikačních předpokladů. Svou roli sehrávají i předsudky zaměstnavatelů vůči jiné barvě pleti či etnické příslušnosti. Díky tomuto začarovanému kruhu se většina Romů uplatňuje na sekundárním trhu práce.⁶⁹

⁶⁸ PŘÍRUČKA PRO SOCIÁLNÍ INTEGRACI[online], Agentura pro sociální začleňování v romských lokalitách, 2011, datum aktualizace 5. 2. 2011 [cit. 28. 2. 2011]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/o-agenture>.

⁶⁹ HRUBÁ, B. *Bezdomovectví jako forma sociálního vyloučení*. Bakalářská práce, UP Olomouc, Pedagogická fakulta, 2010.

V oblasti vzdělanosti jsou charakteristickými znaky sociálního vyloučení zejména nízká motivace ke vzdělání a následnému uplatnění na trhu práce, a také nepřipravenost dětí ze sociálně vyloučených lokalit na povinnou školní docházku. Děti ze sociálně vyloučených lokalit mívají častější absence ve výuce. Dalším indikátorem je nedostatečná spolupráce mezi rodiči a školou. Tyto problémy vedou k neúspěchu dětí ve škole a následnému přeřazení do speciálních škol. Lidé žijící v sociálně vyloučených lokalitách se vlivem kumulace problémů ocitají v pasti sociálního vyloučení, ze které je velmi obtížné se vymanit.

Past sociálního vyloučení ⁷⁰

⁷⁰ PŘÍRUČKA PRO SOCIÁLNÍ INTEGRACI, Úřad vlády ČR, Odbor pro sociální začleňování v romských lokalitách, 2010, [online], Agentura pro sociální začleňování v romských lokalitách, 2011, datum aktualizace 5. 2. 2011 [cit. 28. 2. 2011]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/o-agenture>.

3.3 Principy pomoci

Problematiku sociálního vyloučení lze pojmout z hlediska kurativního, kde hledáme nástroje řešení již vzniklých problémů nebo z hlediska preventivního, kde provádíme preventivní opatření zaměřené na eliminaci příčin sociálního vyloučení. V minulosti se sociálnímu vyloučení nevěnovala patřičná pozornost a nástroje řešení měly represivní charakter. V současné době existuje řada koncepcí jak na úrovni státní správy, tak na úrovni neziskového sektoru, které řeší problematiku sociálního vyloučení komplexně. Základním předpokladem řešení tohoto problému je multidisciplinární přístup. Hlavními subjekty musí být obce a kraje v samostatné působnosti, které detailně znají své regionální problémy. Dalšími významnými partnery jsou neziskové organizace, které výrazně doplňují poskytování sociálních služeb. Třetím partnerem je stát, který aktivity zaměřené na eliminaci sociálního vyloučení podporuje. Takto sestavený odborný tým řeší danou problematiku komplexně, sestaví strategický plán s konkrétními opatřeními. Významnými nástroji jsou podpora zaměstnanosti, podpora sociálního bydlení, sociálně právní poradenství a také preventivní přednášková činnost zaměřená na prevenci sociálně patologických jevů. Velmi důležitá je v této oblasti také činnost terénních sociálních pracovníků, kteří znají dané teritorium i samotné občany žijící v dané lokalitě.

Oblast bydlení

Nástrojem řešení sociálního vyloučení v oblasti bydlení je zejména prevence zadlužení, která spočívá v tom, že dluhy jsou řešeny bezodkladně. Jedině tak se občan nedostane do dluhové pastí. Další oblastí je zajištění prostupnosti bydlení, které motivuje občany s dobrou platební morálkou získat lepší bydlení. Vzhledem k tomu, že bytový fond je ve vyloučené lokalitě velmi zanedbaný, je důležitá jeho revitalizace za participace občanů žijících v této lokalitě. Významná je také ekonomicko právní gramotnost. Úřad vlády České republiky, Odbor pro sociální začleňování v romských lokalitách definuje konkrétní opatření v oblasti bydlení. Důležitá je pružnost při jednání s nájemcem bytu, kdy je okamžitě řešen případný dluh na nájmu nebo porušení nájemních povinností. Dalším nástrojem je protidluhové poradenství, komunitní práce a návaznost na sociální služby. Standardizace podmínek k bydlení obsahuje zavedení jednoznačných pravidel pro získávání nájemní smlouvy, rovná pravidla a podmínky pro všechny nájemníky

a vymahatelný domovní řád. Dalším nástrojem je institut zvláštního příjemce dávky hmotné nouze, který mohou obecní úřady využít v situaci, kdy příjemce dávky ji nevyužívá k jejímu účelu. Zvláštní příjemce by tak mohl z dávky uhradit potřebné poplatky spojené s bydlením a dále po částech vyplácet na zajištění základních životních potřeb.⁷¹

Oblast zaměstnanosti

Typickou charakteristikou sociálně vyloučené lokality je dlouhodobá nezaměstnanost, která dosahuje 90 – 100%. Je proto nezbytné činit opatření v této oblasti. Základní činností je pracovně právní poradenství. Ve spolupráci s úřady práce a neziskovými organizacemi je dále nutné v rámci aktivní politiky zaměstnanosti vytvářet podporovaná místa pro občany ohrožené sociálním vyloučením. Vzhledem k tomu, že tito lidé nemají dostatek pracovních dovedností a zkušeností, je nutné vytvářet vzdělávací aktivity, rekvalifikace a další motivační aktivity. Vhodným motivačním prvkem je v dnešní době již existující institut veřejné služby. Je určen pro jedince, kteří jsou zabezpečováni dávkou hmotné nouze ve smyslu zákona č. 111/2006 Sb, o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů. Při odpracování alespoň 20 h měsíčně v rámci veřejné služby nebo dobrovolnické práce je občanovi zachována výše životního minima. V opačném případě je dávka ponížena na výši existenčního minima. Pro zachování a rozšíření pracovních návyků a dovedností slouží institut veřejně prospěšných prací. Jsou to pracovní místa pro dlouhodobě nezaměstnané, které vytváří obec po dohodě s úřadem práce. Obci je poskytována dotace na mzdové prostředky. V rámci veřejně prospěšných prací je vykonáván úklid veřejných prostranství a jiné činnosti pro obec.

Oblast vzdělání

Vzdělání, i když je základem pro pozdější uplatnění na trhu práce, nepatří mezi hodnoty uznávané osobami sociálně vyloučených lokalit. Problém začíná již u dětí, které mívají

⁷¹ PŘÍRUČKA PRO SOCIÁLNÍ INTEGRACI, Úřad vlády ČR, Odbor pro sociální začleňování v romských lokalitách, 2010, [online], Agentura pro sociální začleňování v romských lokalitách, 2011, datum aktualizace 5. 2. 2011 [cit. 28. 2. 2011]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/o-agenture>.

často problém se záškoláctvím a nedůvěrou ke škole. Také spolupráce s rodinou a školou nebývá dostatečná. Je proto na místě aktivně pracovat se základními a mateřskými školami. Terénní pracovníci v sociálně vyloučených lokalitách motivují rodiče k zařazení dětí do předškolního vzdělávání. Dětem navštěvujícím základní školu nabízí neziskové organizace v rámci sociálně aktivizačních služeb doučování a poradenství pro rodiče a děti. Zaměřují se také na posílení rodičovských kompetencí. Nízkoprahové organizace dále nabízí výchovně vzdělávací aktivity a volnočasové aktivity. Odborníci poukazují na individuální a nediskriminující přístup a kulturně neutrální pedagogicko-psychologické poradenství.⁷²

3.4 Vybrané metody sociální práce

*„Pracovník studující metody sociální praxe je na tom stejně jako adept malířství, přicházející do ateliéru se učit. Musí se naučit uklízet, napínat plátna, míchat barvy, musí zvládnout tisíce drobných technických úkonů a dovedností“.*⁷³ Umění pomáhat však neobsahuje pouze tyto dovednosti, které se dají naučit, ale také individuální neopakovatelný přístup, vlastní rukopis pomáhajícího.

Metodou sociální práce v širším pojetí rozumíme profesionální postup nebo způsob, kterým vedeme klienta k řešení jeho problémů. Profesionální pomoc je mimo jiné typická také tím, že se dostává ke slovu tehdy, kdy ostatní způsoby, jimiž lidé řeší své problémy, selhávají nebo nejsou dosažitelné ať z osobních, či společenských důvodů.⁷⁴

Metody sociální práce můžeme dělit podle různých hledisek. Matoušek nabízí rozdělení metod vázaných na cílový subjekt (individuální, skupinová, komunitní práce), metody sociální práce vázané na aktuální situaci, na relevantní vztahový kontext (vrstevnická skupina, rodina, organizace) a na systémové vazby (regionální, národní nebo nadnárodní).⁷⁵

⁷²PŘÍRUČKA PRO SOCIÁLNÍ INTEGRACI, Úřad vlády ČR, Odbor pro sociální začleňování v romských lokalitách, 2010, [online], Agentura pro sociální začleňování v romských lokalitách, 2011, datum aktualizace 5. 2. 2011 [cit. 28. 2. 2011]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/o-agenture>.

⁷³ ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat*. Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 2004, s. 11.

⁷⁴ Tamtéž, s 9.

⁷⁵ MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vyd. Praha : Portál, 2003, s. 13.

V literatuře jsou obecně metody sociální práce rozděleny ve vztahu ke klientovi na metody sociální práce s jednotlivcem, se skupinou a komunitou.

Metoda sociální práce s jednotlivcem – **případová práce** je s ohledem na historii nejstarší metodou. V současné době je užívána v problematice duševního zdraví, vývojových poruch, ve službách pro seniory, v dlouhodobé péči, pro přistěhovalce a podobně. Havránková definuje případovou práci jako přístup náročný na profesionální vybavenost a osobnostní potenciál pomáhajícího pracovníka, který umožňuje „*operativní rozhodování, pružnost i tvořivost, jež mohou významně přispět k rozpoznání a uskutečnění právě toho postupu, kterým klient vystoupí ze své nepříznivé situace*“.⁷⁶

Základním nástrojem pomáhajícího pracovníka je **rozhovor**. Úlehla rozděluje rozhovor na několik fází. První fází nazývá Příprava. Je to vše, co se děje před rozhovorem s klientem – posláni pracovníka, jaké má cíle, o co se opírá apod. Druhá fáze (Otevření) obsahuje sjednání schůzky s klientem, uvedení do pracovny, první věty, první rozhovor. Třetí fáze (Dojednávání) znamená dojednání objednávky pro klienta. Co si klient přeje a co mu může pracovník nabídnout. Ve čtvrté fázi (Průběh) jde o dosažení společného cíle. V další fázi (Ukončení) dochází ke zhodnocení společné práce. Konečná fáze rozhovoru (Příprava) obsahuje další vzdělávání pracovníka, supervizi, sebereflexi.⁷⁷

Prostřednictvím rozhovoru získáváme o klientovi důležité informace, ze kterých můžeme vyvodit šíři jeho problému. Pokud sociální pracovník ví, že k němu klient přijde, je velmi důležité se na rozhovor s klientem připravit. Příprava by měla obsahovat oblasti, které hodlá s klientem projednat. Vhodné je si konkrétní otázky napsat. Je důležité vést rozhovor s ohledem na klienta samotného, na jeho kognitivní i postojovou úroveň, také s ohledem na aktuální situaci, na vlivy prostředí. V počáteční fázi klienta vlídně přivítáme a vyjádříme radost, že přišel. Rozhovor by měl být veden v příjemném prostředí o samotě s tím, že eliminujeme rušivé vlivy prostředí. Rozhovor vedeme přiměřeně dlouhou dobu. V jeho závěrečné fázi shrneme důležité informace a domluvíme si další vývoj spolupráce. V průběhu rozhovoru si děláme poznámky,

⁷⁶ HAVRÁNKOVÁ, O. *Případová práce*. In: *Metody a řízení sociální práce*. 1. vyd. Praha : Portál, 2003, s. 67.

⁷⁷ ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat*. Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 2004, s. 11.

o této skutečnosti klienta informujeme. Průběh rozhovoru je nutné poznamenat do spisové dokumentace. Bednaříková popisuje nejčastější bariéry v komunikaci. Je to uzavřenost partnera, nekomunikabilita, nedůvěra, antipatie, vliv emocí, šumu a jazykových rozdílů. Další bariéry mohou být strach, nevhodná doba rozhovoru, časová tíseň nebo špatně zvolený způsob komunikace.⁷⁸ Důležitou součástí mluveného projevu je jeho neverbální složka a její přiměřenost a přirozenost.

V oblasti **sociální práce s rodinou** pracujeme nejčastěji v problematice péče o děti – zanedbávání výchovy, výchovné problémy dětí, úprava poměrů k nezletilému dítěti v rozvodovém řízení. Dále v oblasti narušených vztahů v rodině. V rámci sociální práce s rodinou je nutné nejdříve posoudit funkčnost rodiny. Matoušek uvádí základní kritéria při posuzování funkčnosti rodiny: kulturní a hodnotová orientace, uspokojení základních potřeb jednotlivých členů, funkčnost rodičovského systému, vztahy v rodině a okolí, styl komunikace.⁷⁹ Významným prostředkem ke zjištění mnoha informací o rodině je návštěva rodiny v jejím prostředí. V rámci sociální práce s rodinou používáme nejčastěji metodu sociálního poradenství, terapeutické služby, krizovou intervenci. Dále působíme pomocí preventivních výchovně vzdělávacích programů. V případě narušené komunikace v rodině můžeme využít krátkodobou a intenzivní formu pomoci – videotrénink interakcí. Tato metoda je založena na videozáznamu běžných situací v rodině, které se následně se členy rodiny prohlíží a hledají se možné zdroje problémů. Další metodou sociální práce v oblasti práce s rodinou je sanace rodiny. Bechyňová, Konvičková definují sanaci jako „*soubor opatření sociálně právní ochrany, sociálních služeb a další opatření a programů, které jsou poskytovány nebo ukládány převážně rodičům dítěte a dítěti, jehož sociální, biologický a psychologický vývoj je ohrožen*“. Cílem sanace je soubor intervencí, které se zaměřují na eliminaci příčin ohrožení dítěte, pomoc rodičům a intervence k zachování rodiny jako celku. V rámci sanace rodin je sestaven multidisciplinární tým sanace rodin, který má jasného koordinátora. Členem tohoto týmu je vždy pracovník OSPOD, pracovník centra pro sanaci rodiny, pracovník zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo pro děti vyžadující okamžitou pomoc a další odborníci pracující s rodinou nebo dítětem (např. psycholog, učitel, speciální

⁷⁸ BEDNAŘÍKOVÁ, I. *Sociální komunikace. Olomouc : UP Olomouc, Pedagogická fakulta : 2008, s. 61.*

⁷⁹ MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce. 1. vyd. Praha : Portál, 2003, s. 193.*

pedagog,...). Všichni členové týmu mají vyjasněná pravidla, pravidla jsou známa také dítěti a celé rodině. Na základě participace všech členů týmu je sestaven sanační plán, který obsahuje cíl, ke kterému sanace směřuje, jeho přibližné časové ohraničení a dále znaky, podle kterých se bude sanační plán vyhodnocovat.⁸⁰

⁸⁰ BECHYŇOVÁ, V., KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny*. 1. Vyd. Praha : Portál, 2008, s. 18-19.

4 PREVENCE SOCIÁLNÍHO VYLOUČENÍ RODIN S DĚTMI V PŘEROVĚ

Sociální práce v rodinách ohrožených sociálním vyloučením je v nejširším slova smyslu zaměřená na vyhledávání ohrožených rodin a následnou sociálně terapeutickou činnost v rodinách, které se do krizové situace dostaly. Významnou součástí sociální práce je prevence, kterou chápeme jako „*soubor opatření, jimiž se předchází sociálnímu selhání, a to zejména těm typům selhání, které ohrožují základní hodnoty společnosti*“.⁸¹ Primární prevence je zaměřena z pohledu působení na subjekt zaměřena na celou populaci, sekundární prevence je zaměřena na cílovou skupinu nebo osobu se zvýšenou možností sociálního selhání. Terciární prevence je zaměřena na osobu nebo skupinu, u které již k sociálně patologickému jednání došlo.

Efektivní primární programy zaměřené na podporu rodin s dětmi vycházejí z potřeb daného regionu a specifičnosti cílové skupiny. Jsou zaměřeny zejména na poradenství, posilování rodičovských dovedností, osvojování sociálních kompetencí jako je komunikace, jednání s úřady nebo orientace v právech a povinnostech. Preventivní činnost v rodinách s dětmi ohrožených sociálním vyloučením má oporu v současné platné legislativě. Základním pramenem je Listina základních práv a svobod a Úmluva o právech dítěte. Konkrétní opatření na úseku rodiny, rodičovství a ochrany práv dítěte dále definuje zákon č. 94/1963 Sb, o rodině, ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Sociálně právní ochranu podle ust. § 4 zákona o sociálně právní ochraně dětí zajišťují orgány sociálně právní ochrany dětí, kterými jsou v rámci výkonu státní správy krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady, ministerstvo a Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí. V rámci samosprávy vykonávají sociálně právní ochranu dětí obce, kraje a komise sociálně právní ochrany. Preventivní a poradenská činnost je zakotvena v ustanovení § 10 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, kde podle odst. 2 „*Obec v samostatné působnosti a kraj v samostatné působnosti vytvářejí předpoklady pro kulturní, sportovní, jinou zájmovou a vzdělávací činnost dětí.*“⁸². Na úseku samosprávy jsou v konkrétních opatřeních zakotveny sociální služby pro konkrétní cílové skupiny.

⁸¹ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál. 2003, s. 164.

⁸² Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Statutární město Přerov má zpracovaný Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb na období let 2007-2010. V současné době je zpracováván Střednědobý plán na další období. Statutární město Přerov dále v oblasti eliminace sociálního vyloučení využívá dotační tituly vypsanych a financovaných z evropských fondů. V roce 2010 byla podána projektová žádost příspěvkové organizace Základní škola Boženy Němcové v Přerově s názvem „ZŠ Boženy Němcové – centrum podpory žáků ze sociokulturně znevýhodněného prostředí“ v rámci Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost, prioritní osa programu: 1 – Počáteční vzdělávání, oblast podpory: 1.2 Rovné příležitosti dětí a žáků, včetně dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Další projektovou žádostí je zapojení statutárního města Přerova do vyhlášené výzvy č. 19, Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost, v rámci podpory 3.2 – Podpora sociální integrace příslušníků romských lokalit.

4.1. Primární preventivní program

Magistrát města Přerova, Odbor sociálních služeb a zdravotnictví, působí v oblasti prevence sociálně patologických jevů na úseku státní správy, kde oddělení sociálně právní ochrany dětí ve smyslu zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, vykonává preventivní a poradenskou činnost, organizuje výchovně rekreační tábory, vytváří předpoklady pro kulturní, sportovní, jinou zájmovou a vzdělávací činnost dětí a také sleduje, zda je na základě kontrolních oprávnění zamezováno v přístupu dětí do prostředí, které je z hlediska jejich vývoje a výchovy ohrožující. V rámci samosprávy působí na daném odboru Oddělení sociální prevence, které organizuje výchovně vzdělávací akce pro děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí, zaměřuje se na využívání volného času těchto dětí, plní úkoly napomáhající výkonu práv příslušníků romské komunity a napomáhá integraci příslušníků romské komunity do společnosti.⁸³

Obě oddělení spolupracují v rámci primární prevence na projektu *Primární preventivní program*, jehož významnou náplní je realizace přednáškové činnosti na základních školách v Přerově a na víceletém stupni Gymnázia Jana Blahoslava. Dalšími členy

⁸³ Organizační struktura Odboru sociálních služeb a zdravotnictví MMPr, dostupné na: <http://www.mu-prerov.cz/cs/magistrat/informace-odboru-magistratu/odbor-socialnich-sluzeb-a-zdravotnictvi/organizacni-struktura-odboru-ssaz.html>.

skupiny primární prevence (Skupina) jsou Městská policie Přerov, Oddělení prevence kriminality, Okresní ředitelství policie ČR a Pedagogicko-psychologická poradna Olomouckého kraje, pracoviště Přerov. Skupina spolupracuje také s nestátními neziskovými organizacemi v Přerově, které se dříve nezávisle na sobě rovněž zabývali preventivní činností. Jedná se o Skupinu, která „funguje na bázi dobrovolnosti a bezplatnosti, kdy pro jednotlivé členy vyplývá prevence jakýchkoliv patologických odchylek u dětí přímo z pracovní činnosti.“⁸⁴ Cílem celého programu je předcházení sociálně patologických jevů, spolupráce a koordinace při přednáškových činnostech. Témata jednotlivých přednášek zapadají do učebních osnov a jsou součástí Minimálního preventivního programu na školách a školských zařízeních.

Organizační struktura Odboru sociálních služeb a zdravotnictví Magistrátu města Přerova

4.2 Terénní sociální práce

Významným institutem v boji proti sociálnímu vyloučení jsou terénní programy ve smyslu zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. Základní zásadou tohoto zákona je působit na osoby aktivně, podporovat rozvoj jejich samostatnosti, motivovat je k takovým činnostem, které nevedou k dlouhodobému

⁸⁴ PROGRAM PRIMÁRNÍ PREVENCE, [online], Statutární město Přerov, datum aktualizace 5. 2. 2011 [cit. 28. 2. 2011]. dostupné na: <http://www.mu-prerov.cz/cs/magistrat/informace-odboru-magistratu/odbor-socialnich-sluzeb-a-zdravotnictvi/socialni-prevence/pracovni-skupina-primarni-prevence.html>.

setrvávání nebo prohlubování nepříznivé sociální situace, a posilovat jejich sociální začleňování.⁸⁵ Terénní programy jsou sociální službou spadající do okruhu služeb sociální prevence. Služby sociální prevence napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby. Cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů.⁸⁶ Služba Terénní programy je určena pro problémové skupiny osob, uživatele návykových látek nebo omamných psychotropních látek, osoby bez příští, osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách a jiné sociálně ohrožené skupiny. Cílem služby je tyto osoby vyhledávat a minimalizovat rizika jejich způsobu života. Služba obsahuje tyto základní činnosti: zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.⁸⁷ Statutární město Přerov má v současné době dva terénní sociální pracovníky, na které každoročně z prostředků státního rozpočtu čerpá neinvestiční dotaci. Cílem terénní sociální práce je především prevence sociálního vyloučení a jeho prohlubování, prevence sociálně patologických jevů, sociální integrace, pomoc klientům při osvojování sociálních dovedností, zmírňování nerovného přístupu ke zdrojům společnosti – ke službám, vzdělávání, bydlení apod. Konkrétní intervence terénních sociálních pracovníků v Přerově spočívají v každodenním působení ve vyloučených lokalitách, na ulici Škodova, Husova, Kojetínská, Tovačovská a dále ulice Denisova a Jižní čtvrť. Úzce spolupracují s Odborem sociálních dávek Magistrátu města Přerova, Úřadem práce v Přerově, Domovní správou města Přerova a jinými organizacemi státní správy, základními a mateřskými školami. Jejich nejčastější aktivity jsou intervence v oblasti nedoplatků nájemného a služeb spojených s bydlením. Další aktivitou je spolupráce se školami v případě, že děti nemají potřebné pomůcky a rodiče nespupracují se školou. S odborem sociálních dávek spolupracují v případech asistence při výplatě mimořádných sociálních dávek, aby tyto byly využity ke svému

⁸⁵ Zák. č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, ustanovení § 2.

⁸⁶ Tamtéž, ustanovení § 53.

⁸⁷ Zák. č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, ustanovení §69.

účelu. Významně se podílí na osvojování sociálních kompetencí klientů, když jim napomáhají v jednání na úřadech, napomáhají v oblasti pracovněprávní. Úzce spolupracují s nestátními neziskovými organizacemi v Přerově, zejména s Armádou spásy v Přerově, Oblastní Charitou v Přerově, občanským sdružením KAPPA-Help, Člověk v tísni apod.

4.3 Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb ve městě Přerově pro období let 2007 – 2010.

Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb ve městě Přerově pro období let 2007 – 2010 je výsledkem procesu komunitního plánování, jehož cílem je zkvalitnění a zpřístupnění sociálních služeb jeho uživatelům, dosažení co největší efektivity a pružnosti v poskytování sociálních služeb. Komunitním plánováním rozumíme proces, kterým je zmapována místní potřeba sociálních služeb a porovnání s místními zdroji. Matoušek definuje zdroje jako organizace, které služby poskytují, dále veřejné finance, které se na služby vynakládají, dále jsou to občané ochotní a schopní přispět svojí činností či kapitálem a také subjekty produkující ekonomický zisk nebo finanční fondy a projekty určené k rozvoji sociálních služeb.⁸⁸ Komunitní plánování realizují uživatelé, poskytovatelé a zadavatelé sociálních služeb v daném regionu. Při sestavování komunitního plánu vychází se sociálnědemografické analýzy, potřeb občanů a finančních zdrojů na zajištění sociálních služeb. V procesu komunitního plánování v Přerově bylo vycházeno ze současného stavu v oblasti sociálních služeb a následně byly vytvořeny návrhy a opatření pro konkrétní pracovní skupiny. Komunitní plán obsahuje pracovní skupinu osob zdravotně znevýhodněných, seniorů, občanů ohrožených sociálním vyloučením, rodiny, děti a mládež a pracovní skupinu etnické menšiny. Pro každou pracovní skupinu byly zpracovány cíle, charakteristika opatření, očekávaný dopad opatření, aktivity vedoucí k naplnění opatření, časový harmonogram plnění opatření, zodpovědný realizátor opatření, spolupracující subjekty, počet klientů, předpokládané finanční náklady a zdroje financí. V současné době je v součinnosti s firmou EDUKOL zpracováván Střednědobý plán na další období.

⁸⁸ MATOUŠEK, O. *Sociální služby : legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. Praha : Portál, 2007, s. 113.

Název cíle (k naplnění cíle lze přiřadit zpracování několika opatření):
Cíl č. 1: Připravit podmínky k zavedení systému bydlení pro sociální potřeby Opatření (název aktivity): 1.3. Prevence sociálního vyloučení, prevence kriminality, integrace cílové skupiny osob se zvláštními potřebami v oblasti bydlení do běžného života
Charakteristika opatření (popis realizace opatření): Usilování o zlepšení sociálních kompetencí sociálně vyloučených lidí v cílové komunitě tak, aby se zvýšila jejich schopnost účastnit se na aktivitách běžných pro ostatní občany a zabránilo se jejich sociálnímu vyloučení, a to zejména za předpokladu, že dlouhodobě individuálně pracuje s omezeným počtem klientů, rodin.
Očekávaný dopad opatření (stav při naplnění opatření, vize ideálního naplnění opatření): - Zajištění sociální prevence - Monitorování situace v etnických menšinách - Systematická sociální práce
Aktivity vedoucí k naplnění opatření (popis jednotlivých kroků, které povedou k naplnění opatření, podrobný popis aktivit, které jsou ověřitelné): - Vyjednávání s cílem navést klienta na placení závazků - Vyhledávání dětí, které mají problém s pravidelnou školní docházkou, vyjednávání a pomoc s cílem odstranit příčiny tohoto stavu - Monitoring potencionálně patologických způsobů trávení volného času a navedení mladistvých klientů na alternativní způsoby - Nabídka možností vzdělávání a uplatnění pro děti - Monitoring hygienické situace a pomoc při jejím zlepšování - Monitoring služby lichvářů, osvětlení zhoubnosti využívání půjček, pomoc klientům vyjít s jejich příjmy - Asistence rodinám, klientům, bydlícím v nevyhovujících podmínkách, pomoc při zlepšování těchto podmínek
Časový harmonogram plnění opatření (zahájení, průběh, ukončení): Již probíhá
Realizátor opatření a subjekt zodpovědný za realizaci (název subjektu, příp. jeho oddělení): - Magistrát města Přerova, Jana Žouželková - Člověk v tísní (v rámci navýšení terénních pracovníků bude gestorem), Richard Kořínek
Spolupracující subjekty (další organizace, které se budou podílet na realizaci): - Armáda spásy - Oblastní charita - Kappa-Help
Počet klientů (kteří opatření využijí – den, měsíc nebo rok): 10 – 15 klientů denně
Předpokládané finanční náklady (celková výše a rozdělení nákladů podle roků realizace): V rámci náplně terénních pracovníků Magistrátu, Člověk v tísní – projekt (předpoklad 600 tis. Celkové mzdové náklady spojené s pracovním místem terénních sociálních pracovníků)
Rizika a ohrožení naplnění opatření: - Nedostatek finančních prostředků - Profesionální personální obsazení
Efektivita (ukazatele splnění činnosti): Inkluze sociálně vyloučených do společnosti, minimalizace dluhů, minimalizace patologických jevů, větší počet dětí úspěšných v dalším vzdělávacím procesu

Zdroj: Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb ve městě Přerově pro období let 2007-2010

4.3.1 Demografické ukazatele

Město Přerov leží na jihu Olomouckého kraje a sousedí se správními obvody obcí s rozšířenou působností Prostějov, Olomouc a Lipník nad Bečvou.

Rozloha a počet obyvatel. Celkovou rozlohou 40 082 ha se řadí na páté místo mezi 13 správními obvody obcí s rozšířenou působností Olomouckého kraje. V rámci působnosti obecního úřadu obce s rozšířenou působností má celkem 59 obcí, 85 742 obyvatel.⁸⁹ Statutární město Přerov má k 1. 7. 2008 celkem 46 844 obyvatel, z toho 22 826 mužů a 24 018 žen. Průměrný věk je 41,5 let.⁹⁰

Složení obyvatelstva dle pohlaví a věku. V současné době tvoří ženy 51,66% obyvatel města Přerova, muži o něco méně, 48,34%. Ve městě Přerově věkové složení obyvatel odpovídá trendu stárnutí populace. Podle posledních údajů Městského úřadu Přerov k 1.1.2006 ve městě žije již více než čtvrtina obyvatel v poproduktivním věku a podíl obyvatel ve věku předproduktivním je jen 8%.⁹¹

Vzdělanostní struktura obyvatelstva. Statistické údaje o vzdělanostní struktuře obyvatel jsou vždy zjišťovány při celostátním sčítání obyvatel jednou za 10 let. Z uvedených dat lze vyčíst, že město Přerov má v porovnání s celostátními i krajskými údaji větší podíl obyvatel s vyšším vzděláním a výrazněji menší podíl obyvatelstva se základním vzděláním. Takové vzdělanostní zastoupení nabízí jistě velký potenciál pracovní síly a to ve všech oblastech trhu práce.⁹²

Nezaměstnanost. Obecní úřad obce s rozšířenou působností Přerov patří mezi regiony v Olomouckém kraji, které jsou nejvíce postiženy nezaměstnaností. Registrovaná míra nezaměstnanosti podle Českého statistického úřadu dosáhla k 31. prosinci 2009 míry 12,58 %.⁹³ Nezaměstnanost je dlouhodobě velkým problémem přerovského regionu.

⁸⁹ KOMUNITNÍ PLÁNOVÁNÍ SOCIÁLNÍCH SLUŽEB MĚSTA PŘEROVA. In: Sociálnědemografická analýza. Město Přerov, 2006.

⁹⁰ DEMOGRAFICKÁ ROČENKA MĚST [online], Český statistický úřad, [cit. 25.2.2011]. Dostupné na: <http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/p/4018-09>

⁹¹ KOMUNITNÍ PLÁNOVÁNÍ SOCIÁLNÍCH SLUŽEB MĚSTA PŘEROVA . In: Sociálnědemografická analýza. Město Přerov, 2006.

⁹² Tamtéž

⁹³ NEZAMĚSTNANOST V OLOMOUCKÉM KRAJI [online], Český statistický úřad, [cit. 25.2.2011].

Dostupné na: http://www.czso.cz/xm/redakce.nsf/i/nezamestnanost_v_olomouckem_kraji_k_31_1_2010

4.4 Vybrané nestátní neziskové organizace v Přerově

Další úrovní prevence sociálního vyloučení rodin s dětmi je nestátní neziskový sektor. V oblasti sociálních služeb pro rodiny s dětmi působí v Přerově některé významné nestátní neziskové organizace, které výrazně doplňují sociální a sociálně zdravotní služby pro občany města Přerova. Vzhledem ke své přínosné činnosti jsou finančně podporovány z rozpočtu statutárního města Přerova formou přímého financování nebo v rámci grantového programu. V oblasti sociálních služeb pro rodiny s dětmi, mládež a mladé dospělé působí v Přerově zejména Oblastní Charita Přerov, Centrum setkávání, o.s., Jsme tady, o.s., Duha KLUB Rodinka, o.s., , Klub KORÁLEK, o.s., a Asociace rodičů a přátel zdravotně postižených dětí, o.s., Armáda spásy České republiky, Komunitní sbor Přerov. Svou činností se zaměřují na integraci zdravotně znevýhodněných a rodin ze sociokulturně znevýhodněných do intaktní společnosti s cílem eliminovat sociální vyloučení těchto osob a jejich rodin.

Centrum setkávání, o.s.

Název organizace	Centrum setkávání, o.s.
Sídlo organizace	Přerov, Kosmákova 46, 48
Statutární zástupce	Hana Ryšánková
IČ	49558200
Zřizovatel	Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením ČR, o.s., místní organizace SPMP ČR Přerov
Webové stránky	www.centrumsetkavani.cz
Registrovaná služba	Centrum denních služeb

Centrum setkávání, o.s., je nestátní nezisková organizace, která působí v Přerově od roku 1994. Vznikla z iniciativy rodičů zdravotně znevýhodněných dětí a v současné době eviduje 23 uživatelů. Centrum setkávání, o.s., provozuje ve smyslu zákona

č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, registrovanou službu Centrum denních služeb. Posláním občanského sdružení je podporovat seberealizaci osob starších 15-ti let a usilovat o jejich integraci do běžného života. Kapacita je 20 osob. Svým členům a jejich rodinám poskytuje také sociálně právní poradenství s cílem zabránit sociálnímu vyloučení.

Personální zajištění:

Hana Ryšánková – ředitelka

Mgr. Hana Sehnálková – zástupce ředitele, speciální pedagog, sociální pracovník, vede dílnu malování na hedvábí

Bc. Yveta Zdráhalová – vedoucí pracovník přímé péče, vede dílnu práce s proutím

Mgr. Marcel Mařík – učitel - speciální pedagog

Bc. Jana Antonovová – pracovník v sociálních službách, vede dílnu malování na sklo, od 1.8.2009 na pozici vychovatelka

Romana Sprušilová – vychovatelka, vede dílnu šití

Mgr. Petra Davidová – vychovatelka, vede keramickou dílnu

Michaela Vrzalová – vychovatelka, vede dílnu malování na textil do 31.7.2009

Bc. Monika Zbránková, Dis. – pracovník v sociálních službách, vede dílnu malování na textil od 4.8.2009

Zdeňka Stoklásková – provozní pracovník⁹⁴

Popis realizace poskytování sociálních služeb⁹⁵

Služby denního stacionáře obsahují tyto základní činnosti:

- a/ pomoc při zvládnání běžných úkonů péče o vlastní osobu,
- b/ pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu,
- c/ poskytnutí stravy,
- d/ výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,
- e/ zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,

⁹⁴ VÝROČNÍ ZPRÁVA 2009[online], Centrum setkávání , [cit. 2.3 2011]. Dostupné na: <http://www.centrumsetkavani.cz/dokumenty/zpravy/Vyrocní%20zprava%202009.pdf>

⁹⁵ Ve smyslu zák. č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

f/ sociálně terapeutické činnosti,

g/ pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Centrum setkávání dále poskytuje fakultativní služby pro své členy, jako jsou návštěvy společenských, kulturních či sportovních akcí, rehabilitační pobyty a výlety. Pro svoji nezastupitelnou činnost pro občany města Přerova je finančně podporováno v rámci přímého financování z rozpočtu statutárního města Přerova.

Jsme tady, o.s.

Název organizace	Jsme tady, o.s.
Sídlo organizace	Přerov, Sokolská 2781/2
Statutární zástupce	Pavel Soukup
IČ	28553187
Webové stránky	www.jsmetady.cz

Jsme tady, o.s. je nestátní nezisková organizace, která se zaměřuje na pomoc při zajišťování celoživotního rozvoje osob s kombinovanými vadami, na pomoc při zajišťování integrace osob s kombinovanými vadami do vzdělávacích institucí a do pracovních procesů a na pomoc při zdokonalování dovedností a upevňování získaných znalostí a zkušeností osob s kombinovanými vadami.⁹⁶

Občanské sdružení Jsme tady, o.s. založilo a provozuje Aktivační centrum v Přerově, službu registrovanou ve smyslu zákona o sociálních službách – centrum denních služeb. Forma poskytování sociálních služeb je ambulantní s kapacitou max. 8 osob. Věková kategorie je dorost (16-18 let) a mladí dospělí.

Významným projektem sdružení je arteterapie, která je realizována v pravidelných arteterapeutických sezeních v Aktivačním centru Jsme tady, o.s. Arteterapie je zaměřena na stránku psychickou (prožívání, sebevímání, poznávání vlastních možností), na stránku fyzickou (uvolnění spazmů, kontrolované pohyby), ale i na stránku sociální.

⁹⁶ CÍL ČINNOST SDRUŽENÍ [online], Jsme tady, o.s., [cit. 2.3 2011]. Dostupné na: <http://www.jsmetady.cz/onas.php>

Dalšími aktivitami sdružení je rehabilitační cvičení na přístroji MOTREN, výlety, návštěva kulturních a společenských akcí. Svým členům a jejich rodinám poskytuje také sociálně právní poradenství s cílem zabránit sociálnímu vyloučení.

Pro svoji nezastupitelnou činnost pro občany města Přerova je občanské sdružení Jsme tady, o.s. finančně podporováno v rámci přímého financování z rozpočtu statutárního města Přerova.

Duha KLUB Rodinka

Název organizace	Duha Klub Rodinka, o.s.
Sídlo organizace	Přerov, Želátovská 2617/12
Statutární zástupce	Mgr. Ivana Čagánková
IČ	28553187
Webové stránky	www.rodinka.cz
Registrovaná služba	Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi

Duha je občanské sdružení, které organizuje volnočasové aktivity pro děti a mládež. Má 4 500 členů ve stovce základních článků (dužin) po celé republice se zaměřením na turistiku, táboření, deskové hry, amatérské umění apod. Činnost organizace je velmi rozmanitá, nabízí program celým rodinám s dětmi od kojeneckého věku až po adolescenty, pracuje jak s dětmi organizovanými, kteří jsou členy dužiny Duha Klub Rodinka, tak i s dětmi neorganizovanými. Občanské sdružení zabezpečuje pravidelnou činnost po celý kalendářní rok. V dopoledních hodinách jsou to kroužky pro maminky na mateřské dovolené resp. rodičovské dovolené, odpoledne kroužky pro děti předškolního a mladšího školního věku. Celoroční chod sdružení je zabezpečen prostřednictvím vytvořeného chráněného místa pro osoby se zdravotním postižením. Kromě pravidelných schůzek organizují i jednodenní, víkendové akce a také letní tábory.

Duha Klub Rodinka má pověření krajského úřadu Olomouckého kraje k sociálně-právní ochraně dětí a mládeže. Napomáhá tak formou konzultací k řešení individuálních

rodinných problémů. V individuálních případech spolupracuje s oddělením sociálně-právní ochrany dětí Magistrátu města Přerova.⁹⁷

Armáda spásy Přerov

Název organizace	Armáda spásy Přerov
Sídlo organizace	Přerov, 9. Května 107
Statutární zástupce	Por. Petr Janoušek
Webové stránky	www.armadaspasy.cz/prerov
Registrovaná služba	Azylové domy Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež Sociálně aktivizační služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením

Armáda spásy v ČR, Komunitní sbor Přerov provozuje nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, kde poskytuje služby dětem a mládeži od 6 do 18 let, které začaly plnit povinnou školní docházku, jsou v nepříznivé sociální situaci a ohrožené kriminálním chováním svého okolí. Cílem je poskytnout dětem podporu při dokončení základní školní docházky a začleňování do běžné společnosti, posilovat rozvoj jejich osobnosti formou vzdělávacích a volnočasových programů a tím předejít jejich sociálnímu vyloučení. Nabízí výpomoc při domácí přípravě do školy, výtvarné a sportovní aktivity, vaření, přednášky a výlety, pomoc sociálního pracovníka. Dále provozuje Azylový dům pro matky s dětmi a Sociálně aktivizační služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením, prostřednictvím kterých poskytuje služby seniorům (příjemcům starobního důchodu) z Přerova a blízkého okolí a osobám se zdravotním postižením, jejichž zdravotní stav nevyžaduje pomoc asistenta. Cílem je nabídnout seniorům a osobám se zdravotním postižením formou aktivizačních programů sociální podporu, pomáhat udržet sociální a vztahové vazby a pomáhat jim zůstat co nejdéle v jejich domácím

⁹⁷ ZPRÁVA O ČINNOSTI [online], Duha Klub Rodinka [cit. 28. 2. 2011]. Dostupné z: http://www.rodinka.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=78&Itemid=61

prostředí. Nabízí tyto aktivity: senior klub, rehabilitační cvičení, internetová kavárnička, přednášky, výuka angličtiny, výlety, tematicky zaměřené slavnosti, pomoc sociálního pracovníka.⁹⁸

⁹⁸ SBOR A KOMUNITNÍ CENTRUM PŘEROV [online], dostupné na: <http://www.armadaspasy.cz/projekty.php?idp=27&lokace=prerov>

5 VÝCHOVNĚ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO DĚTI ZE SOCIOKULTURNĚ ZNEVÝHODŇUJÍCÍHO PROSTŘEDÍ STATUTÁRNÍHO MĚSTA PŘEROV

Významnou aktivitou Statutárního města Přerova, zaměřenou na prevenci sociálně patologických jevů u dětí z rodin, které jsou ohroženy sociálních vyloučením, je pořádání Výchovně vzdělávacích programů pro děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí. Výchovně vzdělávací program pro děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí realizuje oddělení sociální prevence Odboru sociálních služeb a zdravotnictví Magistrátu města Přerova od poloviny roku 2001. Jde o systematickou výchovně vzdělávací práci s dětmi z nepodnětného, resp. sociokulturně znevýhodněného prostředí. Ve smyslu zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, jde o poskytování služby sociální prevence, které *napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby. Cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů.*⁹⁹ Hlavní náplní projektu je pravidelné pořádání výchovně vzdělávacích, sportovních, kulturních a poznávacích akcí pro tyto děti. Projekt je zaměřen nejen na práci s dětmi, ale na sociální práci s celými rodinami, jejichž děti se akcí účastní. Smyslem projektu je působit na vnitřní motivaci a celostní rozvoj osobnosti dítěte a také na posilování sociálních dovedností jejich rodičů. Výchovné působení na děti je směřováno k odstranění, potlačení nebo zmírnění výchovných problémů, k získání společenských, kulturních a hygienických návyků. U dětí romského etnika je výchovně vzdělávací působení zaměřeno na inkluzi do většinové populace. Kontakt romských dětí se sociálními pracovníky v rámci volnočasových aktivit přispívá k hlubšímu poznání specifík životního stylu příslušníků romských komunit i k navázání kvalitního kontaktu s rodiči. Aktivity jsou dále zaměřeny na mezilidské vztahy a komunikaci, odstraňování předsudků, na efektivní využívání volného času, poznávání kulturních památek a přírody. V rámci uvedeného projektu jsou organizovány přednášky, výlety, exkurze a sportovní či výtvarné aktivity. Od roku 2001 bylo do

⁹⁹ Ustanovení §53 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

programu zapojeno celkem 107 dětí, v současné době je zapojeno 28 dětí. Uskutečnilo se 108 akcí, z toho 23 výchovně vzdělávacích táborů.

5.1 Popis projektu

Cílem projektu je z hlediska orientace k rodině zlepšení spolupráce s rodinami, pomoc při vytváření podnětného prostředí v rodinách a pozitivní vnímání role sociálních pracovníků. Z hlediska orientace k dítěti je cílem projektu zmapování zájmů dítěte s následným zařazováním do zájmových kroužků, zvyšování právního vědomí dětí, získání potřebných hygienických návyků a pravidel společenského chování a získání geografických, historických a kulturních vědomostí.

Cílovou skupinou jsou děti ze sociálně znevýhodněného prostředí v Přerově. Jedná se zejména o děti žijící v rizikových lokalitách města, jako jsou Škodova, Kojetínská nebo Husova ulice, kde dochází k vysoké kumulaci obyvatel romského etnika. Věková hranice dětí je 5-15 let. V současné době je do projektu zapojeno 28 dětí, z toho cca polovina romských.

Financování projektu. Tato činnost byla v roce 2001 a 2002 převážně financována Městem Přerovem. V roce 2003 z prostředků poskytnutých Městem Přerovem a z projektu z Ministerstva vnitra. V roce 2004 opět z prostředků poskytnutých Městem Přerovem a ze získaných finančních prostředků z Operačního programu Olomouckého kraje 2003. V roce 2005 byl projekt podpořen Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy a kofinancován z vlastních zdrojů. Od roku 2006 je každoročně plně financován z prostředků města.

Personální zajištění programu. Na realizaci projektu se podílí dva terénní pracovníci a tři sociální pracovníci. Tři jsou proškoleni jako zdravotníci zotavovacích akcí. Spolupracují se školami, především s romskými asistenty pedagoga, s preventivními skupinami PČR a Městské policie, s nestátními subjekty (Oblastní charita, Armáda spásy,) a zájmovými organizacemi.

Hodnocení programu. O programu je vedena řádná evidence a fotodokumentace. Efektivita je zjišťována posouzením změny postojů rodiny ke spolupráci se sociálními pracovníky a terénními pracovníky. Rovněž je posuzována míra zapojení dětí do zájmových aktivit a také jejich vztah ke vzdělávání (zjišťování prospěchu).

Prostředky k dosažení cíle. V rámci výchovně vzdělávacího projektu se osvědčilo začít pracovat s dětmi předškolního věku, protože jsou otevřenější a snadno se zapojují do všech aktivit. Pravidelné setkávání s dětmi na jednotlivých akcích nebo na oddělení sociální prevence napomáhá poznat lépe jejich osobnost a vede k vytvoření přátelského vztahu mezi dětmi a pověřenými pracovníky. Zvláště pak kontakt s romskými dětmi v rámci volnočasových aktivit přispívá k hlubšímu poznání specifík životního stylu příslušníků romských komunit, ale i k navázání kvalitního kontaktu s rodiči a dětmi. Orgán sociálně právní ochrany se tak stává pro rodiny ze sociálně vyloučené lokality nejen orgánem „represivním“, ale i skupinou sociálních pracovníků, kteří mají zájem pomoci a věnovat se dětem i v rámci volného času. Zmíněné aktivity významně přispívají k budování důvěry. Intenzivnější kontakt pak vede k možnosti poskytování poradenství v rámci volby povolání, řešení případných problémů ve škole a prohlubuje i možnosti spolupráce sociálních pracovníků s pedagogickými pracovníky škol.

Přehled výchovně vzdělávacích akcí od roku 2003

Tabulka 1 Přehled výchovně vzdělávacích akcí v roce 2003

Datum	Název konané akce
17. 4. 2003	Náměšť na Hané – prohlídka zámku
10. 5. 2003	Westernové městečko Boskovice
16. – 21. 6. 2003	Tábor Horní Bečva
9. 7. 2003	Mamutí stezka - Předmostí
21. 7. 2003	Koupaliště Přerov-Penčice
18.- 23. 8. 2003	Tábor Mokřinky - Holubice
20. 9. 2003	Zámek Buchlovice
27. – 29. 10. 2003	Tábor Horní Bečva
29. 11. 2003	Prohlídka města Olomouce

Tabulka 2 Přehled výchovně vzdělávacích akcí v roce 2004

Datum konané akce	Název konané akce
21. 1. 2004	Zimní procházka Přerovem, návštěva parku
25. 2. 2004	Návštěva plaveckého areálu
18. – 12. 3. 2004	Tábor Mokřinky - Holubice
8. 4. 2004	ZOO Lešná
15. 5. 2004	Zámek Kroměříž
21. – 26. 6. 2004	Tábor Velké Karlovice
22. 7. 2004	Sportovní odpoledne
16. – 21. 8. 2004	Tábor Zubříč
25. 9. 2004	Mladečské jeskyně
27. – 29. 10. 2004	Tábor Velké Karlovice
1. 12. 2004	Příprava na Mikulášskou besídku
8. 12. 2004	Mikulášská besídka

Tabulka 3 Přehled výchovně vzdělávacích akcí v roce 2005

Datum konané akce	Název konané akce
19. 1. 2005	Výtvarné odpoledne
7. – 11. 2. 2005	Tábor Zubříč
24. 3. 2005	Exkurze Policie ČR
18. 4. 2005	Sportovní odpoledne
21. 5. 2005	Hrad Helfštýn
20. – 25. 6. 2005	Tábor Horní Bečva
5. 8. 2005	Výlet Rožnov pod Radhoštěm
22. 7. – 27. 8. 2005	Tábor Tesák
21. 9. 2005	Sportovní den – Laguna
27. – 29. 10. 2005	Tábor Horní Bečva
28. 11. 2005	Exkurze Hasiči
7. 12. 2005	Mikulášská besídka

Tabulka 4 Přehled výchovně vzdělávacích akcí v roce 2006

Datum konané akce	Název konané akce
20. 3. 2006	Výtvarné odpoledne
12. – 15. 4. 2006	Tábor Zubříč
22. 5. 2006	Exkurze – nemocnice, RZS
28. 6. 2006	Opékání špekáčků
26. 7. 2006	ZOO Svatý Kopeček
28. – 1. 9. 2006	Tábor Velké Karlovice
28. 9. 2006	Dinopark Vyškov
26. 10. 2006	Zbrašovské jeskyně
29. 11. 2006	Příprava mikulášské besídky
13. 12. 2006	Mikulášská a vánoční besídka

Tabulka 5 Přehled výchovně vzdělávacích akcí v roce 2007

Datum konané akce	Název konané akce
2. 2. 2007	Exkurze Kazeto Přerov
19. – 23. 2. 2007	Tábor Zubříč
14. 3. 2007	Ornitologická stanice Přerov
5. 4. 2007	Velikonoční dopoledne
19. 5. 2007	Mamutí stezka - Předmostí
9. 6. 2007	Hrad Bouzov
25. 6. 2007	Exkurze pekárna
27. – 31. 7. 2007	Tábor Rusava
28. 9. 2007	Lanové centrum Olomouc
3. 11. 2007	Výlet propast Macocha
1. 12. 2007	Multikino Cinestar Olomouc

Tabulka 6 Přehled výchovně vzdělávacích akcí v roce 2008

Datum konané akce	Název konané akce
6. 2. 2008	Přednáška OSPOD
20. 3. 2008	Muzeum Komenského
30. 4. 2008	Vaření ZŠ Boženy Němcové
17. 5. 2008	Safari Dvůr Králové
7. 6. 2008	Westernové městečko Boskovice
30. 6. – 4. 7. 2008	Tábor Rusava
20. 8. 2008	Bařův kanál
6. 9. 2008	Po stopách mamutů
15. 10. 2008	Sportovní odpoledne
12. 11. 2008	Výtvarné odpoledne
10. 12. 2008	Kino Hvězda Přerov

Tabulka 7 Přehled výchovně vzdělávacích akcí v roce 2009

Datum konané akce	Název konané akce
2. 2. 2009	Knihovna Přerov
4. 3. 2009	Park Michalov
22. 4. 2009	Hvězdárna Přerov
23. 5. 2009	Lanové centrum Olomouc
20. 6. 2009	Dinopark Vyškov
22. 7. 2009	Lednice
20. 8. 2009	Macocha
28.- 30. 10. 2009	Tábor Rusava

Tabulka 8 Přehled výchovně vzdělávacích akcí v roce 2010

Datum konané akce	Název konané akce
2. 2. 2010	Muzeum Komenského Přerov
22. 5. 2010	Hrad Buchlov
19. – 23. 7. 2010	Tábor Rusava
18. 8. 2010	ZOO Ostrava
29. 10. 2010	Teplíce nad Bečvou
16. 12. 2010	Kino Hvězda Přerov
20. 12. 2010	Divadlo Zlín

5.2 Kazuistika rodiny „A“

Rodina „A“ je neúplná rodina žijící v obecním bytě. Rodinu tvoří matka a tři chlapci ve věku 11, 15 a 17 let. V roce 2005 se manželé rozvedli, děti byly svěřeny do péče matky. Důvodem rozvodu byly dlouhodobé neshody zapříčiněné závislostí otce na alkoholu. Rodina A byla koncem roku 2005 zařazena do programu výchovně vzdělávacích akcí pro děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí.

Rodinná anamnéza

Oba rodiče pochází z úplných rodin. Rodiče matky žijí, jsou ve starobním důchodu a bydlí ve vlastním bytě nedaleko rodiny své dcery. Dříve podnikali v autodopravě, ale dovršením důchodového věku již podnikatelské činnosti zanechali. Žádný z prarodičů z matčiny strany neměl potíže s jakoukoliv závislostí. Matka matky je zdravá, otec má pohybové problémy a diabetes. Svě dceři vypomáhají podle svých možností péčí o děti a také občas finančně. Matka otce žije, je ve starobním důchodu, bydlí ve vedlejší obci. Se svými vnoučaty a bývalou snachou se nestýká. Otec otce zemřel před 3 lety, měl problémy s alkoholem.

Matka má 36 roků, je vyučená optičkou. Tuto profesi nikdy nevykonávala. Krátce po dokončení studia na střední odborné škole se vdala a narodilo se jim první dítě. Po rodičovské dovolené se druhým dítětem pracovala vždy krátkodobě jako kuchařka nebo prodavačka. Po rodičovské dovolené se třetím synem byla dlouhodobě v evidenci úřadu

práce. V současné době – necelé 2 roky pracuje jako uklízečka. Po rozvodu žije sama s dětmi.

Otec má 38 roků. Je vyučen opravářem zemědělských strojů. Po vyučení začal pracovat ve svém oboru. Alkohol požíval od svých 17 let, a to příležitostně s kamarády na tanečních zábavách. Od dětství měl výchovné problémy. V době 2 roky po sňatku však problémy narůstaly, protože začal chodit do restaurace stále častěji - až 4x týdně. Vracel se v nočních hodinách a opilý. Problémy s alkoholem zapříčinily zdravotní problémy otce a vlivem nepravidelné docházky do zaměstnání vyústily rozvázáním pracovního poměru. Vzhledem k tomu, že nechtěl nastoupit na protialkoholní léčbu a dále požíval alkohol, problémy ve vztahu se vyhroutily. Manželka podala žádost o rozvod. Po rozvodu žil ještě rok ve společné domácnosti s manželkou, ale po té se odstěhoval. V současné době žije v azylovém domě pro bezdomovce, se syny se nestýká.

Nejstarší syn má 17 roků. Je zdravý. Mateřskou školu začal navštěvovat ve svých 5 letech. V 6 letech nastoupil do základní školy. Ve 12 letech začal mít výchovné problémy. Nerespektoval matku, po večerech se toulal se svými kamarády venku, začal chodit za školu, ale matka mu vždy absenci omluvila. Ve škole měl průměrný až podprůměrný prospěch. Po ukončení základní školy nastoupil do učebního oboru „stolař“. Během prvního roku byl však ze školy vyloučen z důvodu neomluvené absence. Během roku 2008 spáchal dvě krádeže, obě byly řešeny v rámci přestupkového řízení. V současné době je v evidenci úřadu práce, je v péči kurátorky pro děti, žije s matkou a bratry ve společné domácnosti.

Prostřední syn má 15 roků. Je zdravý. Mateřskou školu začal navštěvovat od svých 5 let, v 6 letech nastoupil do základní školy. V současné době je v 9. ročníku základní školy. Nemá výchovné problémy, prospěch má průměrný. Baví ho florbal - ve škole chodí do kroužku. Po ukončení základní školy chce nastoupit do učebního oboru automechanik.

Nejmladší syn má 11 roků. Mateřskou školu navštěvoval od svých 5 let, v 7 letech nastoupil do základní školy. Ve škole má podprůměrný prospěch. Největší problémy má s českým jazykem, na vysvědčení měl dostatečnou. Ve škole navštěvuje kroužek keramiky. Výchovné problémy nemá. Vzhledem ke špatnému prospěchu jsme zprostředkovali doučování v nízkoprahovém zařízení Armády spásy.

Všichni chlapci jsou od roku 2005 zařazeni do programu výchovně vzdělávacích akcí pro děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí. Nejstarší chlapec se od 15 let akcí neúčastní.

Finanční anamnéza:

Rodina byla po ztrátě zaměstnání otce závislá na sociálních dávkách, na kterých je doposud. Rodina pobírá dávky státní sociální podpory: příspěvek na děti, příspěvek na bydlení, příjem matky činí 7900,- Kč. Otec výživné neplatí. Do hranice životního minima je rodina doplácena dávkou pomoci v hmotné nouzi.

Sociální práce v rodině „A“ po zařazení do programu:

- Po zařazení do programu byla sociální práce zaměřena na intervenci v rámci těžké porozvodové situace.
- V roce 2007 bylo matce zprostředkováno zaměstnání, ve kterém pracuje doposud.
- Průběžná spolupráce se školou s cílem prevence případné neomluvené absence, hodnocení prospěchu nejmladšího chlapce v souvislosti s probíhajícím doučováním.
- Matka je motivována, aby byla nadále zaměstnána
- Kontrola pravidelného hrazení nájemného
- Spolupráce s oddělením sociálně - právní ochrany ve věci nejstaršího syna
- Průběžné poradenství

Kvalitativní změny v oblasti postojové:

Všichni chlapci jsou od roku 2005 zařazeni do programu, mají 90% účast na akcích, kde se aktivně podílejí i na jejich přípravě. Nejstarší syn se již akcí neúčastní, je v péči kurátorky pro mládež. Prostřední syn je motivován nastoupit do učebního oboru – baví ho automobily, tato složka je dále rozvíjena. Děti se chovají kamarádsky k ostatním. Nejmladší chlapec – nadále chodí na doučování, kde se zlepšil v prospěchu. Matka je nadále zaměstnána, zvládá péči o domácnost, situace v rodině je stabilní. Zařazení rodiny do projektu Výchovně vzdělávacích akcí pro děti ze znevýhodněného prostředí pozitivně rodinu ovlivnilo.

5.3. Kazuistika rodiny „B“

Rodinu „B“ tvoří osamělá matka a dvě děti: chlapec ve věku 11 let a dívka ve věku 5 let. Matka je svobodná, děti má z předešlých partnerských vztahů. Rodina byla zařazena do programu výchovně vzdělávacích akcí pro děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí na základě doporučení orgánu sociálně právní ochrany v roce 2006.

Rodinná anamnéza

Matka má 31 let a pochází z neúplné rodiny. Její rodiče se rozvedli v jejích 8 letech, kdy si otec založil jinou rodinu. S otcem se asi 2 roky občas setkávala, ale poté jejich vztahy ochlady. V současné době se se svým otcem nestýká. S matkou udržuje kontakt jen občas. Vyučila se kuchařkou a po vyučení 2 roky pracovala v oboru. Potom se jí po krátké známosti narodil syn. S přítelem spolu žili 1 rok ve společné domácnosti v podnájmu, ale nerozuměli si a jejich vzájemné soužití skončilo. Jelikož matka nebyla schopna platit podnájem a její matka neměla v té době vhodné bytové podmínky, byla paní s dítětem přijata do ubytovny pro neúplné rodiny s dětmi. Po roce pobytu se odstěhovala s přítelem do jeho bytu. I toto soužití po necelém roce skončilo. Matka se se synem opět nastěhovala do ubytovny pro neúplné rodiny s dětmi, kde žila 2 roky. Poté se seznámila s přítelem romské národnosti a odstěhovala se s ním k jeho rodně. Z tohoto vztahu se jí narodila dcera. Tento vztah ale opět dlouho nevydržel. Od té doby paní s dětmi dvakrát v rámci města změnila bydliště. V současné době bydlí se svými dvěma dětmi společně s kamarádkou, se kterou mají pronajatý byt.

Otec syna má 32 roků. Má základní vzdělání. V současné době je rozvedený. Pracuje jako dělník ve stavebnictví. Bydlí různě po ubytovnách, kde právě pracuje. Na syna platí výživné ve výši 2000,-Kč. Kontakt s ním neudržuje.

Otec dcery má 28 roků. Má základní vzdělání. Je v evidenci úřadu práce, nikdy oficiálně nepracoval, vykonává příležitostné práce „načerno“. Bydlí v romské komunitě u své rodiny. Je svobodný. Na dceru má stanoveno výživné ve výši 500,- Kč, které nehradí pravidelně. Se svou dcerou neudržuje žádný kontakt.

Syn má 11 roků. Je zdravý. Mateřskou školu začal navštěvovat ve svých 4 letech. V 7 letech nastoupil do základní školy, kde má průměrný prospěch. Chlapec má poruchu ADHD, diagnostikována v 9 letech. Ve škole se vzdělává podle školního vzdělávacího

programu pro děti se specifickými vzdělávacími potřebami.

Dcera má 5 roků. Navštěvuje mateřskou školu. Je zdravá, psychomotorický vývoj odpovídá věku.

Finanční anamnéza:

Matka s dětmi pobírá dávky státní sociální podpory - příspěvek na děti a příspěvek na bydlení. Dalším příjmem je výživné na děti. Do hranice životního minima je rodina doplácena dávkou pomoci v hmotné nouzi.

Sociální práce v rodině „B“ po zařazení do programu:

- Po zařazení do programu byla matce zprostředkována pomoc při podání žádosti o obecní byt
- Monitorována finanční situace rodiny, spolupráce v tomto smyslu s oddělením sociálních dávek, zda paní dokládá potřebné doklady
- Průběžná spolupráce se základní školou
- Matce zprostředkováno zaměstnání, ale toto odmítá, nadále je motivována k zařazení do pracovního procesu
- Kontrola, zda nejsou nedoplatky na bydlení
- Spolupráce s mateřskou školou. Několikrát se stalo, že paní měla nedoplatky za stravné
- Paní spolupracuje s pracovníky oddělení, syna a v letošním roce již i dceru posílá na nabízené akce. Dětem se na akcích velmi líbí, našli si zde kamarády. Pro pracovníky zařazené do programu bývá někdy problém zvládnout chlapce, proto spolupracují s odborným poradenským zařízením.

Kvalitativní změny v oblasti postojové:

Chlapec je od roku 2006 zařazen do programu, jeho sestra od roku 2010. Děti mají 86% účast. Chlapce je s ohledem na poruchu ADHD těžké hodnotit. Chová se poměrně kamarádsky k ostatním dětem, někdy má ve vztazích výkyvy. Dcera je milá, snaží se být středem pozornosti. Zlepšila se v jemné motorice a komunikaci. Matka je nyní schopna starat se o děti, z finančního hlediska je zajištěna dávkou hmotné nouze a spolupracuje dobře s oddělením sociální prevence. Zařazení rodiny do projektu Výchovně vzdělávacích akcí pro děti ze znevýhodněného prostředí pozitivně rodinu ovlivnilo.

5.4 Kazuistika rodiny „C“

Rodina „C“ je neúplná rodina, kterou tvoří matka a dva chlapci ve věku 10 a 8 let. Matka je svobodná, děti má z předešlého partnerského vztahu. Matka s dětmi jsou romské národnosti, bydlí v romské komunitě v obecním bytě nižší kategorie. Rodina byla zařazena do programu výchovně vzdělávacích akcí pro děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí na základě doporučení orgánu sociálně právní ochrany v roce 2009.

Rodinná anamnéza

Matka má 29 let a od svých 6 let žila z důvodu nedostatečné péče se svými dvěma staršími sourozenci v dětském domově. Vyučila se zahradnicí. Po ukončení ústavní výchovy se nastěhovala ke svému bratrovi. Zanedlouho po návratu z dětského domova začala žít se svým přítelem u jeho rodiny a po roční známosti se jim narodil syn a za dva roky další syn. Přítel se však k ní i k dětem nechoval pěkně, podle jejích slov jí i děti bil. Podobně se k ní chovala i přítelova rodina. V roce 2002 byl její přítel odsouzen za trestný čin na 2 roky nepodmíněného trestu odnětí svobody. Matka s dětmi utekla od přítelovy rodiny a nastěhovala se do bytu svého bratra. Jelikož ale tady bydlelo dalších 6 lidí, byla přijata do ubytovny pro neúplné rodiny z dětmi, kde bydlela necelé dva roky – do doby, kdy jí byl poskytnut obecní byt. V té době se vrátil z výkonu trestu odnětí svobody její bývalý přítel a nastěhoval se k ní do bytu. K paní i dětem se choval velmi hrubě a násilně. Paní byla poskytnuta pomoci v podání trestního oznámení a její přítel byl opět odsouzen k trestu odnětí svobody. Matka nikdy nepracovala, je v evidenci úřadu práce. Paní v současné době bydlí ve společné domácnosti se svými dětmi a přítelem.

Otec syna má 32 roků. Má základní vzdělání. V současné době je již po třetí ve výkonu trestu odnětí svobody za úmyslné trestné činy. Ke svým dětem nikdy neměl pozitivní vztah.

1.syn má 10 roků. Je zdravý. Mateřskou školu začal navštěvovat ve svých 4 letech. V 6 letech nastoupil do přípravné třídy základní školy a v 7 letech do 1. třídy základní školy, kde má podprůměrný prospěch. Vzhledem k horšímu prospěchu navštěvuje

nízkoprahové centrum Armády spásy, kde se doučuje a také zde navštěvuje kroužek fotbalu. Ve škole ho baví tělesná výchova.

2.syn má 8 roků. Je zdravý. Mateřskou školu začal navštěvovat ve svých 4 letech. V 6 letech nastoupil do přípravné třídy základní školy a v 7 letech do 1. třídy základní školy, kde má podprůměrný prospěch. Společně se svým bratrem vzhledem k horšímu prospěchu navštěvuje nízkoprahové centrum Armády spásy, kde se doučuje a navštěvuje kroužek tance a fotbalu.

Přítel matky žije ve společné domácnosti necelý rok. Je mu 30 let, má základní vzdělání. Nebyl nikdy oficiálně zaměstnán, vykonává pouze příležitostně sezónní práce. V rodině nahradil otce, děti mu tak dokonce říkají. Z pohovoru s matkou bylo ale zjištěno, že přítel má finanční potíže, půjčil si peníze na lichvářský úrok a není schopen je splácet. S matčiným přítelem byla situace prodiskutována. Byla písemně kontaktována příslušná nebankovní společnost a dohodnuty nižší splátky dlužné částky.

Finanční anamnéza:

Rodina pobírá dávky státní sociální podpory - příspěvek na děti a příspěvek na bydlení. Do hranice životního minima je rodina doplácena dávkou pomoci v hmotné nouzi.

Sociální práce v rodině „C“ po zařazení do programu:

- Po zařazení do programu byla matka podpořena v podání trestního oznámení v souvislosti s domácím násilím ze strany otce jejích dětí
- Zprostředkována mimořádná okamžitá pomoc – dávka hmotné nouze na vybavení bytu, který jí byl obcí přidělen.
- Spolupráce se školou ve věci školního prospěchu, docházky chlapců a spolupráci matky.
- Dohled nad platební morálkou při úhradě dluhu přítele matky.
- Dohled, zda rodina pravidelně hradí nájem.
- Chlapci dochází pravidelně na připravované akce, líbí se jim a mají tam kamarády.

Kvalitativní změny v oblasti postojové:

Rodina byla zařazena do programu v roce 2009. Oba chlapce se účastní připravovaných akcí v 78%. Nejvíce je baví sportovní odpoledne, výlety a letní tábory. S rodinou se po

zařazení do programu pracovalo zejména v oblasti podpory matky při podání trestního oznámení na otce jejích dětí. S rodinou se dále pracuje, od zařazení do programu rodina plní své funkce, matka zajišťuje všechny potřeby dětí a spolupracuje s oddělením sociální prevence.

5.5 Kazuistika rodiny „D“

Rodina „D“ je úplná rodina žijící v obecním bytě. Rodinu tvoří matka, otec a tři děti: chlapec 13 let a dvojčata chlapec a dívka ve věku 12 let. Jedná se o rodinu, která žije na velmi nízké sociokulturní úrovni ve vyloučené lokalitě. S rodinou se dlouhodobě intenzivně pracuje. Rodina „D“ byla zařazena do programu výchovně vzdělávacích akcí pro děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí v roce 2008.

Rodinná anamnéza

Oba rodiče pochází z úplných rodin. Rodiče matky nežijí. Z otcovy strany žije již jen otec, který je uživatelem sociální služby v domově pro seniory. Obě rodiny prarodičů žily na nízké sociokulturní úrovni.

Matka má 53 roků, má základní vzdělání, vdaná je poprvé. Děti se jí narodily ve vyšším věku a péči o ně těžko zvládala, ale měla k nim velmi vřelý vztah. Na základě podnětu od dětské lékařky se s rodinou začalo pracovat a to velmi intenzivně. Sociální pracovnice prováděla v rodině sanaci – učila matku připravovat jídlo pro děti a jiné základní úkony nezbytné v péči o děti, vést domácnost apod. Vzhledem k tomu, že matka i otec na dětech lpěli a snažili se spolupracovat s dětskou lékařkou i sociálními pracovníci, nebyla nařízena ústavní výchova, i když situace byla do 3 let po narození dvojčat hraniční. V současné době rodina nadále bydlí v původním obecním bytě, matka po ukončení rodičovské dovolené doposud pracuje jako dělnice u technických služeb.

Otec má 56 roků. Je vyučen u Českých drah a také tam po vyučení doposud pracuje. Je podruhé ženatý, z prvního manželství má již zletilého syna. Pan „D“ občas požívá alkohol – asi 1x za 14 dní jde z práce rovnou do restaurace a přijde v nočních hodinách opilý. Často také při návštěvě restaurace prohraje různě velkou finanční hotovost ve výherních automatech. Oba rodiče jsou hluční, děti neustále okřikují, ale mají je rádi. Také děti jsou na rodiče velmi fixovány.

Nejstarší syn má 13 roků. Je zdravý. Mateřskou školu začal navštěvovat ve svých 3 letech. V 6 letech nastoupil do základní školy. Ve škole má nadprůměrné známky. Je astenické postavy, velmi živý. Ve škole je bystrý. V současné době má doma výchovné problémy, nechce poslouchat příkazům rodičů. Tyto problémy jsou typické pro jeho věkovou skupinu dětí. Navštěvuje v nízkoprahovém centru Armády spásy kroužek karate.

Dvojčata: syn má 12 roků. Je zdravý po fyzické stránce, ale jeho kognitivní vývoj je opožděný. Do mateřské školy nastoupil ve 3 letech věku, do základní školy nastoupil v 7 letech, předtím rok navštěvoval přípravnou třídu. V současné době navštěvuje základní školu praktickou, kde je vzděláván podle školního vzdělávacího programu pro děti s lehkým mentálním postižením. Nemá výchovné problémy. Doma má psa, na kterého je velmi fixovaný. Nenevštěvuje žádný kroužek.

Dcera: má 12 roků, je druhým dítětem z dvojčat. Mateřskou školu začala navštěvovat od svých 3 let, v 7 letech nastoupila společně s bratrem do základní školy a rovněž navštěvovala přípravnou třídu. V současné době chodí společně s bratrem do 6. třídy základní školy praktické. Nemá výchovné problémy. Je tichá, velmi citově vázána na matku. Ve škole navštěvuje kroužek vaření.

Všechny děti se účastní od roku 2008 akcí výchovně vzdělávacího programu, zúčastnily se většiny akcí, na každou se těší.

Finanční anamnéza:

Rodina nikdy nebyla závislá na sociálních dávkách. Otec i matka mají poměrně vysoké výdělků, ale jejich způsob života, vybavení bytu, oblečení a trávení volného času tomu nenasvědčuje, protože neumí s penězi hospodařit. Velkou ztrátou je také otcova občasná investice za alkohol a výherní automaty. Rodina tak žije na hranici životního minima.

Sociální práce v rodině „D“ po zařazení do programu:

- Po zařazení do programu jsou u rodičů posilovány rodičovské kompetence a sociální dovednosti.
- Dohled nad finanční situací v rodině, zda mají uhrazený nájem a další poplatky

- Spolupráce se školou.
- Působení na dodržování hygienických návyků v rodině, se kterými má rodina problém. Důraz na to, aby se děti i rodiče častěji převlékali a dodržovali základní hygienická pravidla, snažili se udržovat pořádek v bytě.
- I přes občasnou represi je s rodiči udržován dobrý vztah, snaží se spolupracovat. Děti i rodiče často chodí za pracovníky oddělení s problémy nejrůznějšího charakteru.

Kvalitativní změny v oblasti postojové:

Rodina je zařazena do programu od roku 2008. V současné době jsou schopni sami platit nájemné, oba rodiče pracují. Aktivita jsou zaměřeny zejména na eliminaci otcova popíjení alkoholu a spolupráci se školou. Děti se rády účastní připravovaných akcí, jejich účast je 90%. Nejstarší syn má nejraději sportovní akce a tábory; dvojčata mají rády výlety do přírody. Zařazení rodiny do programu má pozitivní vliv na děti i jejich rodiče.

5.6 Kazuistika rodiny „E“

Rodinu „E“ tvoří osamělá matka a pět dětí: dívka 20 let, chlapec 17, chlapec 13, chlapec 11 a dívka 10 let. Matka je rozvedená, první dvě děti má z prvního manželství a ostatní děti z partnerského vztahu. Rodina v současné době bydlí v azylovém domě pro matky s dětmi. Do programu výchovně vzdělávacích akcí byla rodina zařazena v roce 2003. V rodině byl obcí stanoven v roce 1998 dohled nad výchovou dětí, v roce 2002 byl zrušen.

Rodinná anamnéza

Matka má 42 let a pochází z neúplné rodiny. Od útlého věku žila pouze s matkou ve velmi skromných podmínkách. Ve svých 18 letech odešla z domu a nastěhovala se ke svému příteli, se kterým v jejích 20 letech uzavřela sňatek a narodila se jim dcera. Rodině byl obcí přidělen obecní nájemný byt. Po třech letech se narodil syn. Matka je silná kuřačka. Je vyučená prodavačkou, ale pracovala pouze do první rodičovské dovolené. Manželský vztah začal po narození syna upadat. Manžel chodil často domů opilý. Rozvedli se po 5 letech manželství a manžel krátce na to opustil domácnost a nastěhoval se k jiné ženě. K matce se rok po rozvodu nastěhoval její partner, se kterým

se jí narodily ostatní děti. Vztah zpočátku fungoval, ale později začal přítel požívat alkohol, matka chodila často večer s kamarádkami po barech. V roce 1998 bylo oddělení sociálně právní ochrany upozorněno na špatnou péči matky o děti. V témže roce byla matce ukončena nájemní smlouva z důvodu dluhu na nájmu. Matka se společně s dětmi nastěhovala do azylového domu pro matky s dětmi a v rodině byl stanoven dohled nad výchovou dětí. V azylovém domě matka žila 3 roky a poté se společně s dětmi odstěhovala ke svému novému příteli. Vztah ale vydržel pouze půl roku a matka se s dětmi opět nastěhovala do azylového domu, kde bydlí s občasnými přestávkami doposud.

Otec prvních dvou dětí již nežije, zemřel při automobilové nehodě v roce 1998. Ženíl se ve 25 letech, jednalo se o jeho první manželství. Po rozvodu manželství neplatil na děti výživné pravidelně, o své děti neměl zájem, brával si je pouze sporadicky na návštěvu ke své matce. Matka otce doposud žije, má 65 let, má zdravotní potíže, bydlí v sousedním městě. Se svými vnoučaty se nestýká.

Otec ostatních dětí má 47 roků. Má základní vzdělání. Od roku 1999 je v evidenci úřadu práce. Pracoval krátkodobě jako řidič a jako dělník na stavbě. V současné době bydlí v sociálně vyloučené lokalitě v druhovském poměru. Výživné na děti hradí, se svými dětmi neudrhuje kontakt.

Nejstarší dcera má 22 roků, je svobodnou matkou, má jednu roční dceru a bydlí v azylovém domě pro matky s dětmi. Dcera se jí narodila po krátkodobé známosti. S přítelem nikdy nežila ve společné domácnosti. Do základní školy nastoupila v 6 letech, měla průměrný prospěch, výchovné problémy neměla. Vyučila se prodavačkou.

Nejstarší syn má 19 roků. Do základní školy nastoupil v 6 letech. Již ve druhé třídě – v roce 1998 škola kontaktovala orgán sociálně právní ochrany, protože matka nespolupracovala se školou, chlapec neměl potřebné pomůcky, neměl svačiny ani uhrazené obědy. Po stanovení dohledu se situace v rodině upravila. Po ukončení základní povinné docházky se chlapec vyučil automechanikem. V současné době nepracuje, je v evidenci úřadu práce.

Druhý nejstarší syn má 15 roků. Mateřskou školu začal navštěvovat ve svých 4 letech. V 7 letech nastoupil do základní školy, kde má průměrný prospěch. Ve svých 12 letech

se 2x dopustil krádeže v supermarketu a je proto v péči kurátorky pro děti a mládež. Ve škole výchovné problémy nemá. Matka si stěžuje, že ji neuposlechne, nerespektuje ji. Nenavštěvuje žádný kroužek.

Třetí syn má 13 roků. Mateřskou školu začal navštěvovat ve svých 4 letech. Do základní školy nastoupil v 7 letech. Vzhledem ke své poruše pohybového aparátu měl doporučeno pravidelně docházet na rehabilitaci, kde měl cvičit Vojtovu metodu. Matka sama nedodržovala termíny rehabilitací, sociální pracovníce proto musela na matku v tomto smyslu dohlížet. Ve škole má chlapec průměrný prospěch, nemá výchovné problémy.

Dcera má 12 roků, je zdravá. Mateřskou školu začala navštěvovat ve svých 4 letech, do základní školy nastoupila v 6 letech. Ve škole má průměrný prospěch, nemá výchovné problémy. Nejvíce jí baví přírodopis. Navštěvuje kroužek „Naše příroda“.

Finanční anamnéza:

Matka s dětmi pobírá dávky státní sociální podpory - příspěvek na děti a příspěvek na bydlení. Dalším příjmem je výživné na děti z partnerského vztahu. Do hranice životního minima je rodina doplácena dávkou pomoci v hmotné nouzi.

Sociální práce v rodině „E“ po zařazení do programu:

- Po zařazení do programu bylo matce zprostředkováno ubytování v azylovém domě.
- Byla motivována, aby lépe spolupracovala se školou, aby děti měly zajištěny potřebné pomůcky.
- Dále bylo dohlíženo na dodržování termínu rehabilitací pro třetího syna.
- Paní bydlí nadále v azylovém domě, není možnost, aby jí byl přidělen obecní byt, protože má u města ještě dluh na nájmu za byt předešlý. Podnájemní smlouva nepřichází vzhledem k finanční nákladnosti v úvahu.
- Vzhledem k tomu, že se péče matky o děti výrazně zlepšila, byl dohled nad výchovou dětí v roce 2002 zrušen.
- Do programu akcí jsou v současné době aktivně zapojeni: druhý syn, třetí syn a poslední dcera. Děti dochází na každou vyhlášenou akci, na které se moc těší.
- Spolupráce s matkou je dobrá.

Kvalitativní změny v oblasti postojové:

Situace v rodině se po zařazení do programu výrazně upravila, matka se v rámci svých možností stará o děti a je schopna zajistit jejich potřeby. Zařazení rodiny do programu má pozitivní vliv na děti i jejich matku. Nejmladší dcera nadále motivována k volnočasovým aktivitám. Druhý nejstarší syn nadále spolupracuje s kurátorkou pro mládež. Vztah s matkou je stejný, matku nerespektuje. Je motivován k nástupu na odborné učiliště.

5.7 Hodnocení projektu

Projekt „Výchovně vzdělávací program pro děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí“ je statutárním městem Přerov v rámci prevence sociálního vyloučení realizován od poloviny roku 2001. Je zaměřen nejen na sociální práci s dětmi, ale s celými rodinami, kterým jsou nabízeny a poskytovány nejrůznější služby a pomoc. Sociální práce v této oblasti zahrnuje zejména pomoc při uvědomování si a nacházení možností trávení volného času, vytváření podnětného prostředí, rozvoj spolupráce rodiny a školy, rozvoj komunikačních dovedností v rámci jednání s nejrůznějšími institucemi. V rámci problematiky bydlení pověření pracovníci provádí intervence ke včasnému zachycení dlužného nájemného. Velmi úzce spolupracují s ostatními orgány státní správy, zejména s oddělením sociálních dávek, Úřadem práce v Přerově, Domovní správou města Přerova, základními a mateřskými školami v Přerově apod. V rámci problematiky bydlení dochází k lepší připravenosti dítěte pro školní docházku a zlepšení spolupráce rodin se školou. Z uvedených kazuistik je zřejmé, že s rodinami zahrnutými do projektu je velmi úzce spolupracováno ve smyslu orientace k dítěti i orientace k rodičům. Situace rodin zařazených do projektu se po intervenci sociálních pracovníků výrazně upravila a stabilizovala. Byly posíleny rodičovské kompetence a výrazně se zlepšilo postavení dětí v rodině a péče o ně. Na vybraném vzorku rodin je prokázáno, že projekt Výchovně vzdělávací program pro děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí statutárního města Přerov má pozitivní vliv na eliminaci sociálního vyloučení zapojených rodin.

ZÁVĚR

Současná rodina, která je odpradáвна nejdůležitějším článkem společnosti, prodělala za poslední desítky let výrazné změny. Její funkce jsou zcela zásadní pro vývoj jedince a jeho pozdější uplatnění ve společnosti. Funkční rodina poskytuje dítěti a všem ostatním členům pocit domova, bezpečí a lásky, vzájemného porozumění a pochopení. Jestliže však rodina z jakéhokoliv důvodu své funkce neplní, může být ohrožena až sociálním vyloučením, tedy omezeným přístupem ke zdrojům a možnostem společnosti.

Cílem diplomové práce bylo zmonitorování intervencí statutárního města Přerova zaměřených na prevenci sociálního vyloučení rodin s dětmi v Přerově, analýza kvalitativních změn v oblasti postojové u vybraných rodin dlouhodobě zařazených do Výchovně vzdělávacího programu pro děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí a zhodnocení efektivity daného programu.

V rámci kvalitativního výzkumu byla prostřednictvím pozorování, rozhovoru a studia podkladového materiálu zmapována opatření statutárního města Přerova v oblasti prevence sociálního vyloučení. Bylo doloženo, že město Přerov v rámci samosprávné působnosti dlouhodobě a komplexně provádí preventivní opatření zaměřené na primární prevenci, kde se formou Primárního preventivního programu zaměřuje na nezletilé děti. Cílem celého programu je předcházení sociálně patologických jevů. Preventivní opatření sociálního vyloučení rodin s dětmi je rovněž zahrnuto do Střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb ve městě Přerově, kde jsou pro jednotlivé cílové skupiny formulována opatření k eliminaci sociálního vyloučení prostřednictvím služeb sociální pomoci. Na odboru sociálních služeb a zdravotnictví Magistrátu města Přerova působí dva terénní pracovníci, kteří se zaměřují na sociálně vyloučené lokality v Přerově, kde působí preventivně formou sociálně právního poradenství a kurativně ve smyslu pomoci mnohaproblémovým rodinám. Statutární město Přerova také využívá dotačních titulů v rámci evropských fondů. Významným projektem v samosprávné působnosti je Výchovně vzdělávací program pro děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí, jehož cílem je působit na vnitřní motivaci a celostní rozvoj osobnosti dítěte a také na posilování sociálních dovedností jejich rodičů. Výchovné působení na děti je směřováno k odstranění, potlačení nebo zmírnění výchovných problémů, k získání společenských, kulturních a hygienických návyků. V rámci kvalitativního výzkumu bylo komparací

situace rodin zařazených do programu před zahájením intervence a aktuální situace potvrzeno, že Výchovně vzdělávací program pro děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí statutárního města Přerova významně stabilizuje situaci v rodinách a vytváří pozitivní vztahové postojové vlastnosti. Ty se projevují v pozitivních vzorcích řešení problémů, posílení rodičovských dovedností, jednání a chování ve společnosti.

Statutární město Přerov s ohledem na sociálně-demografické charakteristiky svého regionu vyvíjí cílená opatření k eliminaci sociálního vyloučení rodin s dětmi. Pro větší efektivitu daných opatření doporučujeme vytvoření multidisciplinárního týmu složeného ze zástupců samosprávy, státní správy a neziskového sektoru, který by tuto širokou problematiku řešil koncepčně.

Summary

The title of my thesis is „Prevention interventions for families at risk of social exclusion in Přerov“. I have chosen this theme because it is very topical for me. The second reason is that I work in the social sphere at the local council and everyday I meet families distressed by social exclusion. My thesis is based on my experience of social work with ethnic minorities, with unemployment people and with handicapped people. I used special literature, journals, magazines, valid legislature and I also worked with files. I gained most experience during my assistance in project “Educational activities to eliminate social exclusion”.

Causes of social exclusion can be various. I focused on unemployment, low income families, incomplete families, alcohol addiction, handicap and Romany families in the Czech Republic.

My thesis consists of two parts. The theoretical part is about family and its functions, about its problems and about signs of a nowadays family. The second part consists of caseworks of five families which are put on the project “Educational activities to eliminate social exclusion”. This project is made in Přerov and local council has been organizing it since 2001. I am involved in the project, too. I observed the causes of social exclusion of families which are put on the project. I also talked to members of families about their problems and I tried to help them to find a job, accommodation, to ask for social benefits, etc.

Social exclusion of Romany people is a very big problem. This minority is characteristic by low education, low living standard, and big unemployment. Integration of them is very difficult but nowadays there are many projects and programmes focused on raising their living standard and elimination of social exclusion.

In the end of my thesis I made generally summary of the project which showed that our social work helped many families get better living-standards and social knowledge and helped to eliminate social exclusion.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BEDNAŘÍKOVÁ, I. *Sociální komunikace*. Olomouc : UP Olomouc, Pedagogická fakulta : 2008. ISBN 80-244-1357-4.
- BECHYŇOVÁ, V., KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny*. 1. Vyd. Praha : Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-392-5.
- DAVIDOVÁ, E. *Dobré soužití je možné*. In: *Romové, bydlení, soužití*. 1. vyd. Praha: SOCIOKLUB, 2000. ISBN 80-902260-8-6b.
- GEIST, B. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria, 1992. ISBN 80-85605-28-7.
- GRECMANOVÁ, H. a kol. *Obecná pedagogika I*. dotisk.Olomouc: Hanex, 2002. ISBN 80-85783-20-7.
- HAVLÍK, R., KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. 1.vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-635-7.
- HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí*. 1. vyd. Praha : Portál, 2004. ISBN 80-7178-888-0, s.
- KAPLAN, P. *Romové a zaměstnanost neboli zaměstnatelnost Romů v České republice*. In: *Romové v České republice*. 1. vyd. Praha: SOCIOKLUB,1999. ISBN 80-902260-7-8.
- KELLER, J. *Tři sociální světy. Sociální struktura postindustriální společnosti*. Praha : SLON, 2010, ISBN 978-80-86429-001-8.
- MAŘÍKOVÁ, H. aj. *Demografie (nejen) pro demografy*. 2. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1998. ISBN 80-85850-30-3.
- MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. 2.vyd. Praha: Avicenum, 1986. ISBN 08-056-89.
- MATĚJČEK, Z. , DYTRYCH. Z. *Děti, rodina a stres*. Praha: Galén, 1994. ISBN 80-85824-06-X.
- MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vyd. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.

- MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 1.vyd. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0.
- MATOUŠEK, O.a kol. *Sociální služby*. 1.vyd. Praha : Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-310-9.
- MATOUŠEK, O.a kol. *Sociální práce v praxi : specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1.vyd. Praha : Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.
- MOŽNÝ, I. *Česká společnost : nejdůležitější data o kvalitě našeho života*. 1.vyd. Praha : Portál, 2002. ISBN 80-7178-624-1.
- NAVRÁTIL, P. aj. *Romové v české společnosti*. 1. vyd. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-741-8.
- NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*. 4. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-7067-952-2.
- NEŠPOR, Z. *Návykové chování a závislost*. 1. vyd. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-432-X.
- NEŠPOR, Z. *Vaše děti a návykové látky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-515-6.
- PERNER, ROTRAUD.A. *Tabu v rodinné komunikaci. O čem se v rodinách nemluví, ač by to bylo užitečné*. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-363-3.
- PLAŇAVA, I. *Manželství a rodiny*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-039-2.
- PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie*. Praha : Portál, 2004. s. 170.
- REICHEL, J. *Kapitoly systematické sociologie*. Praha : EUROLEX BOHEMIA, 2004, ISBN 80-86432-80-7.
- SATIROVÁ, V. *Kniha o rodině*. 2. vyd. Praha : Práh, 2006. ISBN 80-7252-150-0.
- SLOWÍK, J. *Komunikace s lidmi s postižením*. Praha : Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-691-9.

SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 1.vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-559-8.

ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat*. Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 2004. ISBN 978-80-86429-36-6.

VELKÝ SOCIOLOGICKÝ SLOVNÍK 2., P-Ž. Praha : Karolinum, 1996. 747 s. ISBN 80-7184-310-5.

VELKÝ SOCIOLOGICKÝ SLOVNÍK 1., A-O. Praha : Karolinum, 1996. 747 s. ISBN 80-7184-164-1.

WOITITZOVÁ, J. G. *Dospělé děti alkoholiků*. 1.vyd. Praha : Columbus, 1998. ISBN 80-85928-73-6.

ČASOPISY A JINÉ ZDROJE

BUCHTOVÁ, B. *Kvalita života dlouhodobě nezaměstnaných*. In: *Československá psychologie*, roč.48, č. 2, Praha:Academia, 2004. ISSN 0009-062X.

FRIŠTENSKÁ, H.-VÍŠEK, P. 2002. *O Romech (na co jste se chtěli zeptat), manuál pro obce* 1. vyd. Praha: VCVS ČR, 2002.

HRUBÁ, B. *Bezdomovectví jako forma sociálního vyloučení*. Bakalářská práce, UP Olomouc, Pedagogická fakulta, 2010.

KACANU, E. *Komunikace úředníka s handicapovanými občany*. Olomouc: Personální služba, 2008. Materiál ke školení, nepublikováno.

KOMUNITNÍ PLÁNOVÁNÍ SOCIÁLNÍCH SLUŽEB MĚSTA PŘEROVA . In: Sociálnědemografická analýza. Město Přerov, 2006.

SOUKUPOVÁ, T, *I pečující potřebují pomoc*. In: *Psychologie dnes*, roč. 12, č. 9, ISSN 1212-9607.

LEGISLATIVA

Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práva a svobod, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon. č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů

INTERNETOVÉ ZDROJE

CÍL ČINNOST SDRUŽENÍ [online], Jsme tady, o.s., [cit. 2.3 2011]. Dostupné na:
<http://www.jsmetady.cz/onas.php>

DEMOGRAFICKÁ ROČENKA MĚST [online], Český statistický úřad, [cit. 25.2.2011]. Dostupné na:<http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/p/4018-09>

MKN-10 [online], datum aktualizace 18. 12. 2008, [cit. 25. 2. 2009]. Dostupné na:
<http://www.uzis.cz/cz/mkn/index.html>.

NÁRODNÍ ZPRÁVA O RODINĚ [online], MPSV: 2004, datum aktualizace 29. 4. 2005 [cit. 25. 2. 2009]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/899/zprava_b.pdf

NÁRODNÍ LISABONSKÝ PROGRAM 2005-2008 [online], MPSV: 2005, datum aktualizace 25. 1. 2006, [cit. 27. 2. 2009]. Dostupné na:
http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/NPR_CZ_102005_pdf.pdf(Národní lisabonský program 2005-2008).

NEZAMĚSTNANOST V OLOMOUCKÉM KRAJI [online], Český statistický úřad, [cit. 25.2.2011]. Dostupné na:http://www.czso.cz/xm/redakce.nsf/i/nezamestnanost_v_olomouckem_kraji_k_31_1_2010

STATISTIKY NEZAMĚSTNANOSTI, [online], MPSV: 2011, datum aktualizace 31.1. 2011 [cit. 3. 2. 2011]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz/mes>.

ORGANIZAČNÍ STRUKTURA ODBORU SOCIÁLNÍCH SLUŽEB A ZDRAVOTNICTVÍ MPr, dostupné na: <http://www.mu-prerov.cz/cs/magistrat/informace-odboru-magistratu/odbor-socialnich-sluzeb-a-zdravotnictvi/organizacni-struktura-odboru-ssaz.html>.

O NÁS, dostupné na:<http://www.prerov.caritas.cz/romske-komunitni-centrum-zizalka>.

PROGRAM PRIMÁRNÍ PREVENCE, dostupné na: <http://www.mu-prerov.cz/cs/magistrat/informace-odboru-magistratu/odbor-socialnich-sluzeb-a-zdravotnictvi/socialni-prevence/pracovni-skupina-primarni-prevence.html>.

PŘÍRUČKA PRO SOCIÁLNÍ INTEGRACI [online], Agentura pro sociální začleňování v romských lokalitách, 2011, datum aktualizace 5. 2. 2011 [cit. 28. 2. 2011]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/o-agenture>.

VÝROČNÍ ZPRÁVA 2009, dostupné na: <http://www.centrumsetkavani.cz/dokumenty/zpravy/Vyrocn%C3%AD%20zprava%202009.pdf>

SBOR A KOMUNITNÍ CENTRUM PŘEROV [online], dostupné na:<http://www.armadaspasy.cz/projekty.php?idp=27&lokace=prerov>

ZPRÁVA O ČINNOSTI [online], Duha Klub Rodinka [cit. 28. 2. 2011]. Dostupné z: http://www.rodinka.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=78&Itemid=6

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 - Primární preventivní program

Příloha 2 - Pracovní skupina v rámci Komunitního plánování sociálních služeb v Přerově -
pracovní skupina pro rodinu a děti

PRACOVNÍ SKUPINA PRIMÁRNÍ PREVENCE

1. Prevence k předcházení sociálně patologických jevů u dětí

Na území města Přerova v dřívější době působily státní i nestátní organizace – nezávisle na sobě, které se zaměřovaly na preventivní činnost a to ve spojení s dětmi a patologickými jevy, kterými by děti mohly být negativně ovlivňovány. Pro zvýšení efektivity jednotlivých činností daných organizací bylo zvažováno jejich vzájemné propojení, což se podařilo a od školního roku 2004/2005 na území města Přerova úspěšně funguje Primárně preventivní program, jehož členové se zabývají přednáškovou činností.

2. Primárně preventivní program

Jedná se o skupinu, která funguje na bázi dobrovolnosti a bezplatnosti, kdy pro jednotlivé členy vyplývá prevence jakýchkoliv patologických odchylek u dětí přímo z pracovní činnosti. Cílem celého programu je vzájemná spolupráce, informovanost, koordinace při přednáškových činnostech a samozřejmě také předcházení sociálně patologických jevů, jak na půdě školy tak v běžném životě. Přednáškový blok je určen pro všechny základní školy a speciální školy v Přerově. Témata jednotlivých přednášek daných organizací jsou koncipována tak, aby zapadala do učebních osnov a stala se nedílnou součástí Minimálního preventivního programu na školách a školských zařízeních. V současné době jsou do programu zapojeny všechny základní školy na území města Přerova a dále víceleté Gymnázium Jana Blahoslava. Mezi přednášející organizace patří:

1. Magistrát města Přerova, Odbor sociálních služeb a zdravotnictví, oddělení sociálně právní ochrany dětí
1. Městská policie Přerov, Oddělení prevence kriminality
2. Okresní ředitelství policie ČR
3. Pedagogicko-psychologická poradna Olomouckého kraje, pracoviště Přerov

3. Proč právě Odbor sociálních služeb a zdravotnictví, oddělení sociálně právní ochrany dětí

Konkrétně pro oddělení sociálně právní ochrany dětí, je slovo „prevence“ zásadní a stejně tak poradenská činnost. Práce na oddělení vychází ze zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, kdy jedním ze základních principů je předcházení vzniku problémů nebo jejich narůstání, jde-li o výchovu dítěte a péči o ně. Předpokladem účinné a včasné ochrany života, zdraví a příznivého vývoje dítěte je vědět o dětech a rodinách s dětmi, které potřebují nějakou formu sociální

pomoci. Oddělení naplňuje tento zákon jak ve smyslu výkonu státní správy tak ve smyslu samosprávy. Na oddělení sociálně právní ochrany dětí pracujeme jak s rodiči, tak s dětmi.

4. Činnost pracovní skupiny

Organizace, účastny v preventivním programu, vytvořily pracovní skupinu, která se každý měsíc pravidelně schází a v rámci které dochází k vzájemné informovanosti o jednotlivých činnostech, které byly na školách vykonány. Konec přednáškového školního roku je uzavírán seminářem, který je určen pro členy pracovní skupiny Primárně preventivního programu a také pro pozvané hosty, jež se prevencí rovněž zabývají nebo se kterými je spolupracováno v oblasti řešení sociálně patologických jevů na přerovsku.

5. Seminář pro školní rok 2008/2009

V letošním školním roce se uskutečnil již 6. ročník pracovního setkání skupiny primární prevence a to ve dnech 26. – 27. 5. 2009, v Rekreačním areále Na Trojáku. Pořádající organizací byla letos Městská policie Přerov. Setkání se zúčastnili aktivní zástupci jednotlivých organizací, kteří v Primárně preventivním programu působí a dále hosté. Konkrétně se v roli hosta zúčastnili zástupci Policie ČR, Pedagogicko-psychologické poradny Olomouckého kraje, pracoviště Přerov, zástupce Okresního soudu Přerov působící v soudnictví ve věcech mládeže, ředitel organizace KAPPA-HELP, zástupci Městské policie Hranice a v neposlední řadě manažer prevence kriminality Statutárního města Přerova. Hosté se s námi podělili o své zkušenosti, aktivity a projekty z oblasti prevence a zároveň měli možnost se seznámit s činností skupiny primární prevence a nahlédnout do problémů, které jsou u současných dětí nejpálčivější a na jejichž prevenci se besedy zaměřují - záškoláctví, návykové látky, šikana, drobná trestná činnost a další.

6. Výstupy ze semináře

V rámci Primárně preventivního programu se ve školním roce 2008/2009 vykonalo celkem 160 besed, počínaje druhými ročníky, konče ročníky devátými. Všechny přerovské školy, na nichž je Primárně preventivní program plněn, jsou s jednotlivými přednášejícími organizacemi více než spokojeny. Chválí si zejména vhodně zvolená témata besed pro jednotlivé ročníky, způsob vedení přednášek a celkovou vstřícnost a připravenost jednotlivých přednášejících. Školy již také měly možnost se vyjádřit, zda se zapojí do programu i pro další školní rok 2009/2010 a všechny této nabídky bez výjimky využily.

7. Cíle pro školní rok 2009/2010

- nadále zodpovědně koordinovat činnost organizací, které se na území města Přerova zabývají přednáškovou činností v návaznosti na školní osnovy a požadavky zúčastněných škol.

- všem školám zapojeným do Primárně preventivního programu předložit komplexní nabídku s obsahy přednášek zúčastněných organizací včetně časového harmonogramu kdy a v kterých třídách se na škole uskuteční daná přednáška.
- organizovat každoměsíční setkání pracovní skupiny, kde bude probíhat vzájemná informovanost přednášejících, sdělování postřehů z besed, odevzdávání vyplněných dotazníků o průběhu besed a také projednávání nových návrhů z oblasti prevence.
- zabývat se speciálními požadavky některých škol zapojených do Primárně preventivního programu

Touto cestou bych chtěla poděkovat všem organizacím, které se programu účastní a také jejich přímým nadřízeným, kteří naši myšlenku všestranně podporují a vytvářejí nám příznivé podmínky, které jsou nezbytné pro další existenci celého Primárně preventivního programu.

Bc. Jana Veselá

Členka skupiny primární prevence

Zaměstnankyně Magistrátu města Přerova, Odboru sociálních služeb a zdravotnictví,
oddělení sociálně právní ochrany dětí

PŘÍLOHA 2 –KOMUNITNÍ PLÁNOVÁNÍ MĚSTA PŘEROVA PRACOVNÍ SKUPINA „RODINY, DĚTI A MLÁDEŽ“

Pracovní skupina „Rodiny, děti a mládež“

Vedoucí pracovní skupiny: Mgr. Alena Skácelová

Členové pracovní skupiny: Jana Coufalová

Dušan Mačák

Bc. Irena Pištěková

Mgr. Vladimíra Pospíšilová

Mgr. Darina Skokanová

Cílová skupina:

Cílovou skupinou je rodina s nezletilými dětmi a mládež krátce po dosažení zletilosti. Zaměřujeme se především na konkrétní pomoc členům rodiny, kteří se ocitli v těžké životní situaci a díky tomu je fungování rodiny ohroženo. Výčet situací, kdy členové rodin potřebují pomoc, by byla velmi dlouhá a možná i zbytečná – protože každé konání člověka, jeho sociální role a pozice ve společnosti následně ovlivňuje i život rodiny. Obecně se sociální pomoc rodinám soustředí především na rodinné a právní poradenství, na ochranu zájmů nezl. dětí, na pomoc obětem násilí a trestných činů, prevenci kriminality, psychologickou a terapeutickou pomoc, zajištění důstojného a morálního života členů rodiny.

Cíl č. 1:

Zajištění služeb prevence sociálního vyloučení pro rodiče pečující o děti.

Opatření:

Profesionalizace MC Sluníčko – vytvoření nových aktivit vycházejících z potřeb rodičů

na MD, rozšíření provozní doby. – navazující nová služba

Cíl č. 2:

Provoz Nízkoprahového centra Armády spásy pro děti a mládež Přerov, Jižní čtvrt',

9.května 107

Opatření:

Nízkoprahové centrum pro děti a mládež Přerov – Jižní čtvrt', ul. 9. května 107. – transformující se služba

Cíl č. 3:

Příprava podkladů pro vybudování nízkoprahového centra pro děti a mládež v Přerově – Předmostí.

Opatření:

Nízkoprahové centrum pro děti a mládež Přerov Předmostí – nová služba

Cíl č. 4:

Provoz nízkoprahového centra Armády spásy pro děti a mládež Přerov, Škodova ulice.

Opatření:

Nízkoprahové centrum Armády spásy pro děti a mládež, Přerov, Škodova ulice. – existující služba

Cíl č. 5:

Bezplatné právní služby zaměřené na rodinné právo, určené pro a) občany v nouzi -poradenství, b) odbornou veřejnost – vzdělávání

Opatření:

Příprava podkladů pro zřízení bezplatné právní služby:

Ad a) poradenství - pro osoby v nouzi, zaměřeno na oblast rodinného práva, klienti přicházejí na doporučení Poradenského centra sociálních služeb OK – Rodinné poradny Přerov (dále RP) nebo oddělení sociálně-právní ochrany dětí Magistrátu města Přerova (dále OSPOD), příp. dalších spolupracujících zařízení Ad b) vzdělávání - pro odborníky pracující s rodinou a dětmi s cílem zlepšit jejich právní povědomí (pracovníci RP, OSPOD, neziskových organizací apod. pracujících s rodinami) – nová služba

Cíl č. 6:

Zajištění základního a odborného sociálního poradenství v rámci organizace Poradenské centrum sociálních služeb Olomouckého kraje, pracoviště Poradna pro rodinu Přerov (PPR Přerov)

Opatření:

Zachování stávajících služeb PPR Přerov, které poskytuje sociální, psychologické, částečně sociálně-právní a psychiatrické poradenství lidem v krizi, a to především klientům z regionu bývalého okresu Přerov, ale i z jiných přilehlých lokalit. – existující služba

Cíl č. 7:

Příprava podkladů pro vybudování krizového zařízení pro nezletilé děti vyžadující okamžitou pomoc

Opatření:

Vybudovat zařízení, ve kterém bude poskytnuta okamžitá pomoc a ochrana nezletilému dítěti, které se ocitlo bez jakékoliv péče nebo je-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohrožen. Zařízení bude v provozu nepřetržitě 24 hodin denně a 365 dnů v roce – nová služba

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Blanka Hrubá
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií, PdF UP Olomouc
Vedoucí práce:	Mgr. Dagmar Pitnerová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2011

Název práce:	Vybrané intervence statutárního města Přerova v oblasti prevence sociálního vyloučení rodin s dětmi	
Název v angličtině:	The interventions of corporate town Přerov in a form of a social exclusion	
Anotace práce:	Diplomová práce je zaměřena na problematiku prevence sociálního vyloučení rodin s dětmi v Přerově. Teoretická část se zabývá základní charakteristikou rodiny, jejích funkcí a znaků. Empirická část se věnuje analýze intervencí statutárního města Přerova v oblasti prevence a dále analýze kvalitativních změn v oblasti postojů u rodin, které jsou dlouhodobě zařazeny do programu Výchovně vzdělávacích akcí pro děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí statutárního města Přerova.	
Klíčová slova:	rodina funkce rodiny typologie rodin znaky současné rodiny	sociální vyloučení nezaměstnanost zdravotní znevýhodnění prevence
Anotace v angličtině:	This thesis focuses on the social exclusion and family. Theoretical part deals with the basic characteristic of the target group of families at risk of social exclusion. It describes the most common causes and results of the social exclusion. The empirical part of the thesis focuses on the analysis of the available prevention programme in Přerov. The case reports describes the qualitative changes of life of families which are put on the project "Educational activities to eliminate social exclusion" in Přerov.	
Klíčová slova v angličtině:	family functions of family nowadays family	social exclusion unemployment prevention programme
Přílohy vázané v práci:	Primární preventivní program Pracovní skupina v rámci Komunitního plánování sociálních služeb v Přerově - pracovní skupina pro rodinu a děti	
Rozsah práce:	81 stran	
Jazyk práce:	Český jazyk	

